

Stickning

Från dåtid till nutid i skola och samhälle

Ann-Marie Lindvall, Elsa Wahlgren

Vt 2010
Examensarbete, 15 hp
Institutionen för Estetiska ämnen

Sammanfattning

Avsikten med vår studie har varit att belysa historiken från stickningens uppkomst och fram till idag i både ett skol- och ett samhällsperspektiv. Syftet har även varit att göra en studie i hur stickning växt fram i Sverige och hur det tas tillvara i grundskola och samhälle. De metoder som använts för att få fram resultatet är litteraturstudier, Internet och en enkätundersökning. Vi har också besökt stickcaféer samt dokumenterat stickgraffiti. Enkäten skickades ut till textillärare som undervisade från skolår 3 till och med skolår 9 i Örebro, Stockholms och Västerbottens län. Av femtio utskickade enkäter fick vi tillbaka trettioåtta stycken. Det resultat vi fick fram visar att de textillärare som ingick i undersökningen tyckte att stickning är en viktig teknik att undervisa om i dagens skola. Vi kom också fram till att stickningens popularitet gått i vågor men att intresset för stickning ökat igen sedan början av 2000-talet. Det beror på stickcaféernas tillkomst, stickgraffitins spridning, det ökande användandet av Internet som informations- och inspirationskälla samt att stickningen blivit ett hantverk för att nå ut med olika budskap, till exempel politiska. Vår slutsats blev att stickning är populärare än någonsin, både i skola och samhälle.

Sökord: Craftivism, kulturarv, läroplan, stickning, textillärare

Innehåll

Inledning	1
Syfte	2
Frågeställningar	2
Metod	3
Urval	3
Datansamlingsmetoder	3
Procedur	5
Etik	5
Stickningens historia i samhället	6
Stickningens ursprung	6
Stickningen från 1200- till 1700-talet	7
Stickningen under 1800- och tidigt 1900-tal	9
Gotländsk sticksöm	11
Bohus Stickning 1939-1969	11
Stickning från 1970-tal till 2000-talet	14
Stickmönsters beskrivning i litteraturen under 1800-, 1900-, och 2000-tal	15
Sammanfattning av stickmönsters beskrivning i litteraturen.	20
Stickningens historia i skolan	22
Stickningens ursprung i skolan	22
Lgr 62	25
Lgr 69	26
Lgr 80	27
Lpo 94	27

Sammanfattning av stickningens ursprung i skolan.	29
Resultat	30
Redovisning av enkätsvar	30
Stickning i samhället idag	32
Besök på stickcaféer	33
Stickgraffiti	34
Craftivism	36
Diskussion	38
Hur har stickningen förändrats över tid fram till våra dagar?	38
Hur förvaltas stickning i skolan idag?	40
Hur förvaltas stickning i samhället idag?	41
Slutord	42
Källförteckning	44
Tryckta källor	44
Otryckta källor	46
Bildförteckning	46
Bilaga 1 Enkätfrågor om stickning	

I *grundskolans kursplaner och betygskriterier för år 2000* i mål att sträva mot i slöjd står det att skolan ska sträva efter att eleven ”utvecklar intresse och förståelse för skapande och manuellt arbete genom kännedom om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv.”¹ Vi som slöjdlärare tycker att det finns ett värde i att lära ut och föra vidare olika traditionella slöjdtekniker. Vi tycker det är viktigt att elever får ta del av många olika slöjdtekniker för att i framtiden ge en beredskap för att utveckla kreativitet, nyfikenhet, ansvarstagande, självständighet och förmåga att lösa problem.

Eftersom vi läsåret 2008/2009 studerade kläddesign och vävdesign ville vi skriva om ett annat hantverksområde inom slöjden i vårt examensarbete. Valet föll på stickning dels för att vi båda har ett stort intresse av att sticka och dels för att stickning ligger i tiden nu. På våra praktikskolor arbetade eleverna med stickning i viss mån men det var inte något dominerande inslag i slöjdarbetet. Vi blev därför nyfikna på att ta reda på hur kulturarvet stickning förvaltades i den kommunala grundskolan idag.

Det vi känner till om stickning är tekniken hur man stickar genom att vi själva stickat mycket. Den äldre generationen har fört vidare detta kulturarv till oss. Vi har också erfarenhet av att ha fått lära oss sticka i skolan. Det vi vill veta mera om är stickningens historiska bakgrund samt hur stickning växt fram i skolan och hur stickningen förvaltas både inom skolan och ute i samhället idag. Vi tyckte också det kunde vara intressant att studera hur beskrivningen av stickmönster utvecklats under tidens gång för att se vilken förändring som skett.

---

¹ Skolverket, *Grundskolans kursplaner och betygskriterier 2000*, Stockholm, CE Fritzes AB, s. 92.

Syftet med vårt examensarbete är:

- att undersöka hur kulturarvet stickning växt fram i Sverige och hur det tas tillvara i den kommunala grundskolan och samhället idag.

Frågeställningar

- Hur har stickningen förändrats över tid fram till våra dagar?
- Hur förvaltas stickning i skolan idag?
- Hur förvaltas stickning i samhället idag?

Urval

Vi valde att göra en enkätundersökning för att nå ut till så många textillärare som möjligt i Stockholms och Örebro län samt även få med några slumpmässigt utvalda textillärare från Västerbottens län. Elsa skickade ut enkäten till textillärare på ett antal kommunala grundskolor i Stockholms län och Ann-Marie gjorde detsamma i Örebro län. Enkäten delades också ut till våra kurskamrater vid Umeå Universitet. Några av dem arbetade i Umeå, några på andra platser i Sverige och några var enbart studerande med sin VFU-praktik som referens till enkätsvaren. Stockholms och Örebro län valdes eftersom det är där vi arbetar eller bor. Vi sammanställde sedan alla inkomna enkätsvar tillsammans.

Den enkätundersökning vi gjort är begränsad, både geografiskt och till omfattningen. Det resultat som undersökningen resulterat i består därför av begränsad information vilket vi är medvetna om. Vi tyckte ändå att det kunde vara intressant att genom en undersökning studera hur stickning förvaltas i dagens kommunala grundskola.

Datainsamlingsmetoder

Vi har studerat litteratur om stickning för att ta reda på stickningens historia och framväxt i svensk skola och samhälle. Litteratur om stickningens historia har vi funnit på Nordiska Muséets bibliotek och i våra slöjdsalar. Vidare har vi också studerat litteratur med stickbeskrivningar för att se hur dessa beskrivningar har förändrat sig över tid. Den vetenskapliga litteratur vi studerat är bland annat hur stickning tagits tillvara i slöjdundervisningen sedan den svenska skolans införande 1842, men den består också av stickning i samhället idag. Litteraturstudien har också bestått av att studera gamla kursplaner från Lgr-62 och fram till idag. Gamla kursplaner kunde vi bland annat finna på Örebro Universitetsbibliotek. Den litteratur vi läst om stickning och stickmönster är skriven från 1940-talet och fram till 2009. En stickbok från 1848 som är utgiven i en fascimileutgåva 1974, har vi också läst. Vi valde ut litteratur om stickning och stickbeskrivningar så långt bakåt i tiden vi kunde hitta och den äldsta boken vi kunde hitta var då den ovan nämnda

fascimileutgåvan. På Örebro Stadsbibliotek hittade vi flera av böckerna med 4
stickbeskrivningar i bibliotekets källararkiv samt lånade några böcker som fjärrlån efter att ha
fått tips på lämplig litteratur av personalen. Vidare har vi studerat vilka Internetbaserade
läromedel och andra Internetsidor som finns om stickning. Det har dock varit svårt att
kontrollera ursprungskällorna till det som står skrivet om stickning på Internet.

Hur stickning förvaltas i samhället idag har vi studerat genom att läsa tidskrifter, besöka
stickcaféer samt studera vad som finns skrivet om stickgraffiti. Ann-Marie har besökt några
stickcaféer där hon stickade samtidigt som hon observerade de andra deltagarna. Efter
hemkomst skrevs sedan iakttagelserna ner för hand innan de skrevs in i vårt examensarbete.
Vi har också försökt hitta stickgraffiti ute i samhället, främst i Stockholm och Örebro med
omnejd, där vi själva bor. Elsa lyckades hitta stickgraffiti i Stockholm som hon
dokumenterade med ord och bild medan Ann-Marie inte kunde finna någon stickgraffiti i
Örebro.

Totalt skickade vi ut femtio enkäter varav vi fick tillbaka trettioåtta stycken.

Det blev därmed en svarsfrekvens på 76%. Vi är medvetna om att enkätmetoden är
ofullständig som metod. Johansson och Svedner menar i *Examensarbetet i lärarutbildningen*
att:

De viktigaste svagheter med enkätundersökningar, förutom överanvändning och
användning som enda metod, är följande: ofullständigt analyserad problemställning, brister
i frågekonstruktionen, ogenomtänkt enkätadministration (hur enkäten delas ut och samlas
in) och brister i databearbetningen.²

Vi valde trots detta enkätmetoden eftersom vi då skulle nå ut till fler lärare samt att det hade
varit alltför tidskrävande att göra intervjuer med ett lika stort urval av textillärare.

Enkäten bestod av elva frågeställningar och en punkt där lärarna kunde skriva om de hade
några övriga upplysningar som de ville delge oss. Av de elva frågorna hade sex frågor fasta
svarsalternativ och resterande frågor var öppna frågeställningar där lärarna hade möjlighet att
svara med egna ord. Utifrån svaren har vi i resultatdelen gjort en sammanställning fråga för
fråga. I diskussionsdelen har vi gjort utvärdering och analys av frågorna. Hela enkäten finns
som bilaga. Se bilaga 1.

---

² Johansson, Bo & Svedner Per Olov, 2006, *Examensarbetet i lärarutbildningen*, Uppsala, Kunskapsföretaget i
Uppsala AB, s. 30.

Enkäten skickades ut via internpost till kommunala grundskolor i Stockholms och Örebro län. Den skickades både till F-6 skolor samt skolor som var 4-9 skolor och 7-9 skolor. Vi valde internpost samt att inte inkludera friskolor i vår undersökning då det hade blivit alltför kostsamt att skicka ut enkäterna med den externa posten samt med frankerade svarskuvert. Vi adresserade kuverten: Till textilslöjdläraren samt skolans namn och kommun. Lärarna hade tre veckor på sig att fylla i enkäten och skicka tillbaka den med internpost. I Umeå delade vi ut enkäten till våra kurskamrater på slöjdt utbildningen. Elsas syster delade ut enkätfrågorna till två textillärare på två kommunala grundskolor. Då vi studerat till slöjdlärare med inriktning mot textil föll det sig naturligt att endast skicka ut enkäterna och dela ut enkäterna till dessa. Efter en månad tyckte vi att vi fått in tillräckligt många svar och började då bearbeta enkäten. Ytterligare en enkät kom in efter cirka sex veckor och lades då till de bearbetade enkäterna.

Etik

Vid enkätundersökningar liksom vid intervjuer gäller att de genomförs med god etik. Detta innebär bland annat att alla undersökningar bör vara konfidentiella. I *Examensarbetet i lärarutbildningen* kan man läsa att:

Deltagarna får inte föras bakom ljuset beträffande undersökningens syfte, de skall ha fått tillfälle att ge ett informerat samtycke till sin medverkan och de skall när som helst kunna avbryta sitt deltagande, utan att behöva oroa sig för några negativa konsekvenser.³

När vi genomförde undersökningen innebar det för vår del att vi tydligt skrev ut att undersökningen var anonym och att inga resultat skulle kunna kopplas tillbaka till någon speciell skola. Trots det valde några av lärarna att skriva ut både namn och skolan de arbetade på.

---

³ Johansson, Bo & Svedner, Per Olov, 2006, *Examensarbetet i lärarutbildningen*, Uppsala, Kunskapsföretaget i Uppsala AB, s. 29.

Stickningens ursprung

År 79 e. Kr. gick Pompeji under genom ett våldsamt vulkanutbrott. I lavan från Pompejis undergång har man hittat avtryck av en strumpklädd fot.⁴ Det man inte vet är vilken teknik avtrycket har men någon form av trådsystem där garn bildar öglor i varandra och på så sätt bildar en stickad yta. Kanske är det en föregångare till dagens stickning. ”Ca: 200 e. kr. är det äldsta stickade fyndet från. Det är sockor bland gravfynd från Egypten.”⁵ Det man hittade bland gravfynden är rester av ett föremål som har en blå-vitmönstrad stickad yta av maskor. Hur dessa maskor är gjorda vet man inte. Det kan vara nålbindning, krokning eller någon annan teknik som ger en stickad yta. I annan litteratur står det att ”Det har inte funnits ett grekiskt eller latinskt ord för stickat. Bland annat därför är det svårt att undersöka stickningens ursprung och vandringar över världen.”⁶ Konsten att sticka tros ha uppstått i Egypten någon gång på 200-talet efter Kristus. Att stickning tros ha uppstått i Egypten tror man beror på att man hade får som tamboskap och att man lärt sig att spinna ullen till tråd. När stickningen kom till Europa vet man inte.

De äldsta bevarade stickorna som finns kommer dock från Weimar i Tyskland. De är från 300-talet e. Kr. ”Före 400-talet tillverkades vävnader i olika slags *slingteknik*, som kan sägas vara föregångare till egentlig stickning.”⁷

Det finns däremot flera teorier om hur stickningen nått Europa. Enligt Eva Trotzig så berättar Eve Harlow i boken *The art of knitting* om flera olika teorier om hur stickning nått Europa.⁸

En är att araberna – morerna – efter att ha erövrat Egypten och stora delar av Nordafrika lärde sig sticka av de kristna kopterna och de infödda muhammedanerna. Sedan

---

⁴ Wiklund, Signild, 1984, *Textila Material historik, teknik, egenskaper, användning*, Stockholm, LT:s Förlag, s. 134.

⁵ Nordiska Textilhuset, 1989, *Lärohandledning, garntekniker*, Nordiska industri AB

⁶ Snidare, Uuve, 1991, *Stickning En lustfylld konst*, Stockholm, Utbildningsförlaget Brevskolan, s. 8.

⁷ Wiklund, Signild, 1984, *Textila Material historik, teknik, egenskaper, användning*, Stockholm, LT:s Förlag, s. 134.

⁸ Trotzig, Eva, 1980, *Stickning tradition och kultur*, Stockholm, LT:s förlag, s. 10.

förde de med sig konsten att sticka till Spanien som de erövrade på 700-talet och av spanjorerna spreds den till Latinamerika. En annan teori är att kopterna själv spred konsten genom missionärer. En tredje att stickningen egentligen kommer från Asien till Nordafrika.⁹

7

Stickningen från 1200- till 1700-talet

Det är först i Spanien på 1200- och framför allt 1300-talen som man talar om stickning som ett hantverk. Dit tror man att tekniken har kommit från Nordafrika. Därifrån tog morerna den med sig, när de flydde undan turkarna på 1100-talet, för att slå sig ner i Granada och Sevilla. Där byggde de vackra palats och fyllde dem med rikt konsthantverk, bland annat stickning. ”Av den spanska stickningen finns bland annat mönsterstickade silkeskuddar och kyrkliga, så kallade liturgiska vantar av silke, bevarade.”¹⁰ På 1200-talet var stickade strumpor vanliga i Italien och spreds sedan i Europa under hela Medeltiden.

I Italien och Frankrike finns det madonnabilder från 1300-talet som visar stickning. På en altartavelmålning av Meister Bertram från 1300-talet kan man se Jungfru Maria sticka en tröja åt Jesusbarnet. Målningen är en av de första bilderna som avbildar stickning. På 1500-talet bildades det stickskrån där medlemmarna, oftast män, hade en hög status. Det mest kända stickskrået är från Paris och det bildades år 1527. Man stickade till kungar, adel och präster. Materialet var dyra trådar av silke, silvertråd och guld. Silkesstrumpor användes också som gåvor mellan furstar. Sveriges kung Erik XIV var den förste svensk med ett par stickade strumpor i silke år 1562. Dessa strumpor var otroligt dyra och kostade lika mycket som en tjänares årslön. Strumporna köptes in från England.

Redan på 1400-talet utövades strumpstickning av nunnor i Nådendals kloster i Finland. Moderinstitutionen låg i Vadstena så man antar att det stickades även där.¹¹ Från slutet av 1500-talet finns det dokumenterat om stickningskonsten i Sverige. På Nordiska museet i Stockholm finns det en vit tröja som är stickad med silkesgarn och tulpanmönster som har stickats i guldtråd som virats runt silkestråd. Tröjan är stickad av en mästare från stickarnas

---

⁹ Trotzig, Eva, 1980, *Stickning tradition och kultur*, Stockholm, LT:s förlag, s. 10.

¹⁰ Snidare, Uuve, 1991, *Stickning En lustfylld konst*, Stockholm, Utbildningsförlaget Brevskolan, s. 10.

¹¹ Nylén, Anna-Maja, 1968, *Hemslöjd*, Lund, Håkan Ohlssons Förlag, s. 322.

skrå på 1600-talet. Det finns också en tröja på Göteborgs museum från samma tid. 8
Tröjan är stickad i rött silke med broderier och stjärnmönster i silvertråd.

I början av 1700-talet introducerade ”mekanikern”, Kristofer Polhem, en strumpvävstol i Sverige.¹²

”1723 smugglade Jonas Alströmer, som var nyfiken på det mesta som hade med ullproduktion att göra, in några strumpstickmaskiner som sedan vidareutvecklades.”¹³ Jonas Alströmer startade en tillverkning av strumpor vid manufakturverket i Alingsås.¹⁴ Inom maskinstickningen utvecklades två typer av stickning: väft- eller kulirtrikå och varptrikå. Stickmaskinerna utvecklades och så småningom utvecklades även rundstickmaskiner.

Ungefär samtidigt började stickningen för hand att spridas i Sverige. Stickmönstren hade ofta vävda mönster som förebild och så småningom bildades det lokala mönster. De mönster som var vanliga var den franska liljan och mönster från damastdukar. Ett annat mönster var stjärnan. ”Stjärnan är ett av de äldsta mönstren och mest utbredda motiv som återfinns i olika kulturer. Den är dekorativ och fantasieggande, tacksam att utveckla och variera.”¹⁵ Så småningom upptäckte man fördelarna med det elastiska i stickade plagg och började sticka muddar på armar och tröjlinningar. Det var vanligt att valka och filta ihop plagget för att det lättare skulle stå emot vind och väta. Man kom på att det blev varmare om man stickade i flera lager. Den norska lusekoftan är stickad i flera lager där garnet som inte stickas ligger på avigsidan i flotteringar som binds samman med en så kallad lus på rätsidan med jämna mellanrum.

---

¹² Wiklund, Signild, 1984, *Textila Material historik, teknik, egenskaper, användning*, Stockholm, LT:s förlag, s. 138.

¹³ Gustafsson, Kerstin, 1990, *Gamla textila tekniker i ull*, Helsingborg, LTs förlag AB Boktryck, s. 60.

¹⁴ Wiklund, Signild, 1984, *Textila Material historik, teknik, egenskaper, användning*, Stockholm, LT:s förlag, s. 138.

¹⁵ Hedman, Ellinor & Clayhills, Harriet, 1978, *Lus, stjärna och timglas*, Stockholm, Prisma, s. 12.

På artonhundratalet var stickningen en lönsam bisyssla som man lätt kunde bära med sig. Man stickade bruksföremål som sockor, vantar, mössor och tröjor. Barnen fick tidigt lära sig att sticka. Man kunde samlas runt stickandet och umgås.

Anna-Maja Nylén skriver i boken *Hemslöjd* att ”Det äldsta bevarade allmogematerialet är en grupp tröjor från Halland.”¹⁶ I Uuve Snidares bok *Stickning En lustfylld konst* kan man också läsa om Halland. I boken står till exempel att ”I det fattiga Halland var det också sed att speciellt stickduktiga kvinnor på vintrarna vandrade neråt Skåne och Danmark, för att lönsticka på de stora gårdarna. På några månader kunde en stickerska tillverka familjens behov av strumpor och tröjor.”¹⁷

Det var fru Magna Britta Cracau på Vallens säteri i Våxtorp som spred stickningskonsten i Halland. ”Hon eller hennes holländska tjänstefolk ska enligt prosten Pehr Osbeck ha lärt ut stickning till folket på godset någon gång på 1650-talet. Godsets underlydande kunde sedan betala sin skatt i stickat.”¹⁸ Våxtorpsbornas skicklighet i att sticka mönster i flera färger är en tradition som lever kvar i trakten. Knallarna var viktiga i spridningen av de stickade plaggen.

”Knallarna köpte ull i en trakt och lämnade ut den för spinning och stickning i en annan där det var gott om arbetskraft. De färdiga varorna fick följa med på handelsfärder som sträckte sig över stora delar av Norden.”¹⁹ Till slut blev konkurrensen stor från maskintillverkade varor som var billigare än de handstickade varorna. Det ledde till att det inte lönade sig att sticka för hand. Stickmaskinerna tog över tillverkningen av stickade plagg.

Bomullen kom runt sekelskiftet 1800 och stickningen kom på modet igen. Bomullen var dyr och användes bara till högtidsplagg. Nu stickade man också mönster i spets och genombrutna mönster, emedan bomullstråden var mycket tunn. Till tröjor som hörde till folkdräkten stickades det detaljer i bomull som skulle vara kritvita. I övrigt stickades tröjan i ylle.

---

¹⁶ Nylén, Anna-Maja, 1968, *Hemslöjd*, Lund, Håkan Ohlssons Förlag, s. 322.

¹⁷ Snidare, Uuve, 1991, *Stickning En lustfylld konst*, Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan, s. 14.

¹⁸ Pagoldh, Susanne, 1987, *Stickat från Norden*, Stockholm, ANFANG FÖRLAG AB, s. 19.

¹⁹ Ibid. s. 58.

1907 för att bevara sticktraditioner och förbättra förhållanden för de många arbetslösa. De flesta var torpare runt godset Vallen i Våxtorp. Ullen importerades från England, ett mjukt och fint ullgarn. Man stickade strumpor, vantar och tröjor till armén. Det stickades också åt kungahuset. ”Kronprinsessan Margareta och prinsessan Maria hade var sin golfklubb och lät beställa mössor och jackor åt medlemmarna.”²⁰

I Halland utvecklades särskilda stickade fiskartröjor.

Mönsterformerna var små och täta, och tröjorna stickades i två färger, antingen svart-rött eller mörkblått-rött. Enklare plagg kunde också vara naturfärgade i grått och vitt, men hade man bara råd, satte man gärna en färg på garnet.²¹

Man bar tröjorna tills de blev så nötta att de föll av kroppen. Därför finns det inte så många tröjor av den här typen bevarade. På museet på Varbergs fästning finns en Hallandströja bevarad efter Fredrik Eriksson i Smeas i Bua som han fick när han gifte sig år 1915. Tröjan har en monogramplatta mitt på bröstet med initialerna FES och året 1915.

År 1892 föddes en svensk klassiker – Lovikkavanten. Vanten kommer från byn Lovikka i Tornedalen. Erika Aittamaa stickade tjocka tätstickade vantar som ruggades och kragen pryddes med garn i olika färger och snodden på yttersidan av vanten kunde hängas på tork. Vantarna kom att kallas för Lovikkavanten. Hur Lovikkavanten föddes berättar Aittamaa om i tidskriften *Tornedalen* 1936.²² Det var en beställning av ett par vantar som skulle vara tjocka och slitstarka vantar. Aittamaa spann i ett extra kraftigt garn som hon sedan stickade vantar av. Vantarna blev tjocka och otympliga. Hon gick hem och tvättade vantarna flera gånger och sen borstade hon vantarna. Det var så Lovikkavanten föddes och den blev mycket populär och är så fortfarande. Lovikkavanten fick en krage prydd med korsstygn så att den blev snävare runt handleden. På så sätt fick man inte in så mycket snö i vanten. Aittamaa sökte patent på vanten men hon hämtade aldrig ut det. Tio år efter Aittamaas död 1952 lyckades husmoderföreningen registrera Lovikkavanten som ett varunamn.

---

²⁰ Pagoldh, Susanne, 1987, *Stickat från Norden*, Stockholm, ANFANG FÖRLAG AB, s. 59.

²¹ Snidare, Uuve, 1986, *Fiskartröjor och andra tröjklassiker*, Stockholm, Prisma, s. 50.

²² Larsson, Marika, 1978, *Stickat från Norrbotten, vantar, sockor och mössor*, Stockholm, LT:s förlag, s. 13.

gick i konkurs år 2007. Idag finns ett litet familjeföretag som säkrar produktionen och det finns en intresseförening där kvinnor från byn Lovikka kardar, spinner och stickar i Aittamaas anda. I skolan är Lovikkavanten populär att sticka bland eleverna. Arbetet växer fort och det är en relativt enkel stickning. Samtidigt blir eleverna medvetna om ett kulturarv. Lovikkavanten har blivit en svensk klassiker.

Gotländsk sticksöm

Hermann Stengård, en småskolelärare i Rone socken på Gotland, har samlat och räddat många stickmönster som knyter an till en tradition med rötter långt tillbaka i tiden. De speciella gotländska mönstren hon fann vid sina efterforskningar runt ön, samlades i boken *Gotländsk sticksöm*, som hon gav ut 1925.²³ Den stora tillgången till ull på Gotland har bidragit till att sticksöm, som stickning heter på gotländska, blev populär. Stickade plagg användes som betalningsmedel och de gotländska tröjorna fick på det sättet stor spridning. Det var västgötaknallarna som tog med sig plaggen till andra delar av landet.

Typiskt för de gotländska mönstren på vantar är att mönstret fortsätter likadant runt hela vanten. Även tummen har samma mönster. Ibland kunde det vara en bård på skaftet av en blomranka eller något annat avvikande mönster. De mönster som förekommer är förknippade med naturen och folktron på Gotland. Det var olika sorters blommönster som liljor, rosor, förgätmigej och lingonkvistar. Andra mönster som förekom var solhjul, stjärnor och fåglar.

Bohus Stickning 1939-1969

På 1930-talet drabbades Bohuslän mycket hårt av depressionen på grund av att billigare vägbeläggingsmaterial än sten hade kommit i bruk. Det gjorde att det blev en omfattande arbetslöshet bland stenhuggarna med svåra ekonomiska problem som följd. Detta medförde att en grupp kvinnor från Fågelviken vid Åbyfjorden vars familjer som blivit särskilt drabbade tog kontakt med en 'landshövdingiska', Emma Jacobsson i Göteborg, för att få hjälp med att

---

²³ Gottfridsson Inger & Gottfridsson Ingrid, 1981, *Gotländska stickmönster*, Stockholm, Almqvist & Wiksell AB, s. 9.

kunna starta någon form av avlönat hemarbete. Man började med en första kurs 1937 i Fågelviken då man tillverkade julprydnader som såldes på en julmarknad. Förtjänsten delades lika mellan kursdeltagarna. Det man ville få till stånd var /.../ ”en produktion som kunde ge kontinuerligt hemarbete och som inte fordrade investering i dyrbara verktyg eller lokaler.”²⁴ Till slut kunde man besluta sig för handstickning. De kvinnor som var med på kursen kunde alla sticka sedan tidigare så därför behövde ingen känna sig utesluten. Man höll en första stickkurs 1938, också den i Fågelviken, då det tillverkades omöstrade vantar och sockor. För att få produkterna sålda åkte Jacobsson till Stockholm och tog kontakt med Oscar Baeckman Trikå AB. De blev intresserade och gav en order.

1939 bildades sedan Föreningen Bohus Stickning. ”Föreningen hade från början en filantropisk karaktär. Emma Jacobsson, som utsågs till företagets ledare, arbetade oavlönad.”²⁵ Bidrag erhöles från kända Göteborgsfamiljer. Den alltmer omfattande kursverksamheten drevs till viss del med medel från landsting, länsarbetsnämnd och kommerskollegium. 1950 började ett nytt kapitel i Bohus Sticknings historia. Man flyttade in i nya lokaler och fick en något mer affärsmässig karaktär. Försäljningssiffrorna pekade nu uppåt.

De första åren i Bohus Sticknings historia anordnades stickkurser för att lära ut mönsterstickning. ”De första sex åren hölls kurser på 36 platser över hela Bohuslän och utbildades 483 stickerskor.”²⁶ Kursverksamheten bedrevs hela tiden. Det behövde läras ut nya mönster och anpassa sticktekniker efter olika garnkvalitéer. Därtill kom att man behövde tänka på en återväxt inom yrkeskåren allteftersom en del stickerskor slutade.²⁷

Det garn Bohus Stickning använde sig av från starten 1938 kom från Wåhlstedts Textilverkstad i Dala-Floda och var ett ryullgarn av mycket hög kvalitet. Det var ett garn som var lämpat för slitstarka sportplagg. Via det finska textilföretaget Inhemsk Ull fick Bohus Stickning senare tag på ett tunnare och mindre strävt garn. Jacobsson inledde ett samarbete med det finländska företaget som skulle vara i trettio år, dock inte alltid problemfritt.²⁸ Efter

---

²⁴ Häglund, Ulla, 1980, *Bohus Stickning*, Göteborg, Bokförlaget Atlantis I distribution, s. 19.

²⁵ Ibid. s. 20.

²⁶ Ibid. s. 21f.

²⁷ Ibid. s. 22.

²⁸ Ibid. s. 35.

hand övergick tillverkningen från sockor och vantar mer och mer till större plagg som jumprar och koftor och då använde man sig av angoraull.²⁹

13

Bohus Stickning stickade från början omönstrade sockor och vantar men efterhand satsade man alltmer på mönster. Jacobsson komponerade själv, speciellt i början av verksamheten, en hel rad mönster.³⁰ Efter hand satsade Bohus Stickning på dekor. ”Bohuslän saknade, till skillnad från Halland, en levande stickmönstertradition att bygga vidare på. Helt nya mönster måste skapas – en svår men samtidigt fascinerande uppgift för Bohus Stickning.”³¹ Mönstren bestod av färgrika bårder som avlöste varandra i horisontella rader. På 1940-talet placerades mönstren på vantarnas och sockornas utsidor. Mönstrade framstycken var vanligt, medan ärmar och bakstycken var omönstrade. När man började använda angora i garnerna koncentrerades mönstren till en smyckerik dekor runt halsen på jumprar och koftor. Från och med 1950-talet hade Bohus Stickning kommit fram till en egen stil. Mönster och färger varierade men det fanns många gemensamma drag hos produkterna.³²

Bild 1. På bilden syns exempel på jumprar som stickats av föreningen Bohus Stickning.

Högst upp till vänster på bilden syns den brun-gröna jumpern och baskern som kallades ”Skogsmörkret” och som skapades 1953. Till höger, uppe i hörnet på fotot, syns tröjan

---

²⁹ Häglund, Ulla, 1980, *Bohus Stickning*, Göteborg, Bokförlaget Atlantis I distribution, s. 39.

³⁰ Ibid. s. 44.

³¹ Ibid. s. 44.

³² Ibid. s. 46.

”Dansen” från 1955, i mitten tröjan ”Bleka skimret” från 1959 och till höger på bilden syns tröjan ”Melonen” från 1961.

14

I januari 1969 lades Bohus Stickning ner.³³ Det berodde på en rad olika faktorer. Köpstarka turister hade blivit färre, liksom orderingången från de stora svenska kunderna. Det hade också blivit allt svårare att få tag på förstklassig inhemsk ull.³⁴ Eftersom försäljningspriserna på Bohus Sticknings produkter var höga gick det inte att höja dem ytterligare. Det gjorde att lönerna till stickerskorna var låga och det blev därför svårt att rekrytera nya medarbetare. Den ekonomiska situationen var också mycket bättre i slutet på 1960-talet än den varit vid starten. Emma Jacobsson avgick som företagets ledare 1968, 84 år gammal, och det var svårt att hitta en ersättare till henne.³⁵ Allt detta gjorde att Bohus Stickning lades ned i januari 1969.

Stickning från 1970-tal till 2000-talet

På 1970-talet blev stickning på modet igen med hippierörelsen, där feminister tyckte att det var förspild kvinnokraft att sticka. Motreaktionen var att både män och kvinnor började sticka. Åter-till-naturen trenden var stark och stickningen passade bra till detta. Man kunde färga yllet med växtfärger. På 1980-talet blev det en stickboom då det stickades med mohairgarn och stora stickor. Det gick fort att sticka och man hann inte tröttna. Det öppnades många garnaffärer med mycket nya garnsorter men efter stickboomen var det många som fick stänga.

På 1990-talet blev stickningen mer uppmärksammas som ett konsthantverk. Kaffe Fassett är en skicklig stickkonstnär från England och det började hållas workshops i Kaffe Fassetts anda. På dessa workshops fanns en massa garnbitar i en hög på golvet i olika färger och kvaliteter och dessa kunde deltagarna hämta inspiration från. ”Kaffe Fassett-workshops går ut på att man tränar sig i att sticka bilder med många färger, antingen efter något man sett i naturen eller efter sin egen fantasi.”³⁶ Man får lära sig Fassetts speciella sätt att väva in

---

³³ Häglund, Ulla, 1980, *Bohus Stickning*, Göteborg, Bokförlaget Atlantis I distribution, s. 85.

³⁴ Ibid. s. 85.

³⁵ Ibid. s. 86.

³⁶ Snidare, Uuve, 1991, *Stickning en lustfylld konst*, Stockholm, Utbildningsförlaget Brevskolan, s. 23.

garnändarna vid färgbyte. Idag är det bland annat stickcaféerna som för sticktraditionen vidare i samhället.

15

Stickmönsters beskrivning i litteraturen under 1800-, 1900-, och 2000- tal

Den äldsta bok vi kunde hitta var visserligen tryckt 1974 men är en facsimileupplaga efter originalupplagan av år 1848. Boken, som kort och gott heter *Stick-bok*, skriven av Wilhelmina Stålberg, innehåller beskrivningar på tjugo olika slags spetsar, strumpor, mössor, en barntröja, ett barnlivsstycke och hängslen bland annat. Upplägget i boken skiljer sig naturligtvis en hel del från vad vi är vana vid att läsa i senare års litteratur om stickning. Språket är gammalmodigt och med en gammaldags stavning. Som exempel på hur ord stavades på 1800-talet kan nämnas att av stavades af, varvet stavades hvarfvet, avigt stavades afvigt och sjätte stavades sjette. Vi valde att titta närmare på beskrivningen av en liten barntröja i boken. Kapitlet börjar med rubriken En liten Barntröja, följt av en tecknad bild av en tröja med ett till synes avancerat spetsmönster. Under bilden kan man läsa: ”Lägg upp 440 maskor af bomullsgarn N:o 30. Första, 2 och 3:dje hvarfven:-Alldeles rätt. Fjerde hvarvet:- Kasta om; 3 räta; tag 3 ihop; kasta om; 1 rät.”³⁷ Stickbeskrivningen fortsätter på samma sätt där det varje varv står förklarar hur man ska sticka. Efter det elfte varvet står att läsa att mönstret är färdigt och att man ska börja om med det fjärde varvet och sticka till och med det elfte för att få till mönstret. Vidare kan man läsa att tröjan ska stickas nerifrån och upp. Beskrivningen fortsätter med att ”De fjorton första mönstren utgöra sjelfva långskörtet, omkring ryggen och magen; den medlersta randen är den hvaruti ett band skall inträdas, för att knyta till om lifvet.”³⁸ Vidare står att läsa hur ryggstycket, ärmhål och ärmar stickas. Vi tycker att mönstret är avancerat och tämligen obegripligt på grund av att det är så annorlunda beskrivet mot vad vi är vana vid idag. Vi tror att det var en liten grupp människor som både var läs- och mycket stickkunniga som kunde tillägna sig innehållet i den här boken även på 1800-talet.

Vi hoppar framåt i tiden till 1940-tal och Marika Jondals bok, *Stora Stickboken*.³⁹ Boken börjar med en kort inledning där man kan läsa att: ”Boken omfattar moderna och klädsamma stickade plagg av alla slag; och för att tillfredställa de mest olika smakriktningar har modeller

³⁷ Stålberg, Wilhelmina, 1848, 1974, *Stickbok*, Stockholm, Bokförlaget REDIVIVA, Eurographic AB, s. 84.

³⁸ Ibid. s. 85.

³⁹ Jondal, Marika, 1944, *Stora Stickboken*, Stockholm, Åhlén & Åkerlund, s. 1.

från världens alla större huvudstäder tagits med.”⁴⁰ Man passar också på att tala om att det finns trevliga sticksidor med det nyaste och bästa ifråga om stickning varje vecka i *Damernas Värld*.⁴¹ Boken är uppdelad i damkläder, herrkläder, flick- och gosskläder och babykläder. Av bokens sjuttiofem sidor har hälften av sidantalet ägnats åt dammodeller och endast fyra sidor åt herrmodeller. Övriga sidor består av flick- och gosskläder samt babykläder. Det finns bilder till samtliga beskrivna modeller i boken. Rubrikerna till de olika modellerna känns lite ovana med dagens mått mätt. Bland dammodellerna återfinns rubriker som *till min nya dräkt, ung och slank, fröken självförsörjande, 19 år...* och *stickat är mitt vapen*. Man påminns också om att boken är utgiven under andra världskriget då det var varuransonerings genom att det vid en dammodell står ”Kupongfri jumper i vitt konstsilke.”⁴²

Stickbeskrivningarna i boken är inte svåra att följa och skulle hålla måttet än idag. De stickor som använts i boken är nr. 2 till 4. Till strumpmodellerna har dock grövre stickor använts. Storleksmässigt sträcker sig modellerna från storlek 42-44 när det gäller damplaggen. Många modeller finns enbart i storlek 42 eller så är måtten och inte storleken angiven. Detsamma gäller herrmodellerna. De finns i endast en eller några få storlekar. Barnplaggen är angivna efter ålder.

Vad gäller de modeller som visas så finns det både tjockare tröjor, lusekoflor och en swaggerkappa för damer samt lång- och kortärmade jumprar. Några modeller är v-ringade men de flesta modeller är rundhalsade med mycket sparsam urringning. Bland herrmodellerna finns slipovrar och varmare tröjor. Barnmodellerna återfinns som jumprar, klänningar, tröjor och slipovrar samt sockor.

Vi går så ett decennium framåt i tiden, till mitten av 1900-talet och *ICA-KURIRENS nya STICKBOK* från 1956. Bokens omslag pryds av en färgbild på en kvinna i en mönsterstickad polojumper. Texten är lättläst och den svenska som används känns förhållandevis modern även med dagens mått mätt. Inledningen börjar med följande rader:

Vi presenterar i denna bok en samling stickmönster för alla familjens medlemmar. Här finns jumpers och en mängd trevliga plagg för damerna, slipovers och tröjor för herrarna och barnkläder för olika åldrar från babys till tonåren. Det är inga märkvärdiga eller svåra

⁴⁰ Jondal, Marika, 1944, *Stora Stickboken*, Stockholm, Åhlén & Åkerlund, s. 2.

⁴¹ Ibid. s. 2.

⁴² Ibid. s. 6.

mönster utan praktiska och användbara plagg, som är trivsamma för vardagsbruk, 17
men som ändå har personlig stil.⁴³

Boken presenterar i vårt tycke en lättsam och trivsam inledning. Dessutom följer efter inledningen en mängd praktiska råd vad gäller garnval, måttagning när annat garn än det som står i beskrivningen ska användas, pressning, montering och tvättning. Hela inledningen avslutas med några allmänna små råd om hur garnet ska nystas, hur den första och sista maskan i ett arbete ska stickas, hur uppläggning, upplockning och avmaskning av maskor ska göras. Vissa råd är till och med nya för oss som att stickorna ska tvättas ofta och att stickningen ska förvaras i en ren handduk som man ska lägga i knäet under arbetets gång.⁴⁴

I övrigt är boken fylld av olika stickbeskrivningar. Här finns uppåt 50 olika modeller av dam-, barn-, baby- och herrplagg. Det är stora variationer på hur plaggen ser ut. Här finns sommarjumpror, slipovers och koftor som antingen är stickade i enfärgad eller flerfärgad mönsterstickning. Det förekommer också plagg som är stickade i resårstickning. Likaså skiljer sig plaggens utseende upptill runt halsen. Några modeller är uringade sommarplagg men v-ringning och polokrage förekommer också. Framförallt dominerar v-ringningen modet.

Av bokens hundra sidor har cirka fyrtio sidor ägnats åt dammodeller, ytterligare cirka fyrtio sidor har ägnats åt barnplagg medan herrplaggen upptar cirka tio sidor av bokens utrymme. Varje modell består av en beskrivning, åtföljt av en bild på plagget när någon kvinna, man eller barn har det på sig. Det finns relativt få storlekar att välja mellan. De flesta damplaggen går att sticka i storlek 40-44 och herrplaggen finns i storlek 48-52. Barnplaggen finns inte heller i så många olika storlekar. De stickor som ska användas till modellerna är stickor 2 till 4½. Till de flesta modeller har stickor 2 och 2½ använts. Beskrivningarna var enkla att följa och liknar dagens stickbeskrivningar och det skulle med lätthet gå att sticka de olika modeller som finns beskrivna i boken. Att sticka med så tunna stickor och därmed tunt garn är däremot något som skiljer sig från många av dagens stickbeskrivningar. Plaggen skulle förmodligen ta lite längre tid att framställa mot vad man normalt sett är van vid idag.

Nästa bok är från 1970-tal. Boken vi studerat heter *Stick-boken Med 100 teckningar och 52 färgfoton*, och är från 1975. Författare till boken är Helena Gleitsmann. *Stick-boken* är en grundbok i stickning som säger sig vända sig både till nybörjare och de mer stickvana.

---

⁴³ ICA-KURIRENS nya STICKBOK, 1956, Västerås, ICA-FÖRLAGET, s. 5.

⁴⁴ Ibid. s. 7.

som visar hur man lägger upp maskor, stickar räta och aviga maskor och sedan går vidare med olika slags mönsterstickning. Man ska kunna vara nybörjare på stickning och lära sig tekniken och gå vidare med mer avancerad stickning med hjälp av denna bok. Praktiskt taget allt man kan tänkas behöva lära sig finns beskrivet i denna bok, från hålmönster och mosstickning till flätmönster och kantstickningar. I slutet av boken finns några modeller beskrivna, bland annat en barntröja som här heter Olle som växer med barnet. Under rubriken står att läsa att ”Denna olle stickas från polokragen och nedåt så att man kan förlänga ärmar och nederkant i efterhand.”⁴⁵ Beskrivningen är vad vi bedömer av modernt slag, det vill säga vi tror att de flesta stickkunniga skulle kunna sticka en olle efter den. Vi tycker hela boken är instruktiv och tydlig i sin framtoning och den känns faktiskt riktigt modern, trots att den är över trettio år gammal.

Vi har också studerat boken *Mina glada tröjor Idéer till kreativ stickning* av Inger Sandberg. Den här boken gavs ut 1987 och vill inspirera stickglada människor att våga sticka fritt utan att följa givna mönster. Inger Sandbergs tröjor är färgglada med många mönster, motiv och färgval. Inspirationen har hon hämtat från resor till bland annat Australien, Nya Zeeland, London och Provence. Inger Sandberg skriver också om hur hon gör barntröjor efter barnens egna teckningar. ”Det är inte svårt att göra mönster av barnteckningar. Man för över dem på rutpapper. 1 ruta = 1 maska och 1 varv.”⁴⁶ I den här boken får man ta del av författarens inspiration och entusiasm men några exakta stickbeskrivningar finns det inte men så är ju också Inger Sandbergs grundtanke att man ska våga mera fritt utan att följa givna beskrivningar. Det är också enkelt att göra mönster på rutpapper och sedan sticka motivet på till exempel en tröja som man har en beskrivning på sedan tidigare.

Från 2005 är boken *Sy och sticka på egen hand* av Eva Kruk. Boken vänder sig till den som vill bli inspirerad, få tips och idéer och som dessutom vill sätta sin egen personliga prägel på kläder och attiraljer. I boken finns ett kort kapitel som beskriver stickningens grunder, vilka olika stickor som finns och att man ska välja tjocklek på stickorna beroende på hur tjockt garn man ska sticka i. Bilder på hur man lägger upp maskor, stickar räta och aviga maskor och maskar av kompletterar textens beskrivning. De flesta av modellerna som beskrivs är relativt

---

⁴⁵ Gleitsmann, Helena, 1975, *Stickboken Med 100 teckningar och 52 färgfoton*, München, Gütersloh, Wien, Verlagsgruppe, Bertelsmann GmbH/Bertelsmann Ratgeberverlag, s. 120.

⁴⁶ Sandberg, Inger, 1987, *Mina glada tröjor Idéer till kreativ stickning*, Stockholm, Rabén & Sjögren, s. 38.

enkla att sticka för den stickkunnige. Här finns beskrivning på en resårstickad mössa, ärmuddar i resår och mosstickning och benvärmare i resår. I boken finns också beskrivning på ribbstickade halsdukar samt en stickad brosch i mosstickning och en trekantssjal med hålmönster för den som vill sticka lite mer avancerat. 19

En av de senaste böckerna i stickning som kommit ut i bokhandeln är Britt-Marie Christofferssons bok *Stickning ett hantverk att utveckla*, utgiven av Hemslöjdens förlag 2009. Boken är ett nytänkande när det gäller mönsterbeskrivningar. Här är inte plaggen det viktiga utan den stickade ytan och alla dess variationsmöjligheter. Boken innehåller en mängd varierande stickade tröjor men det finns ingen beskrivning till var och en utan en övergripande beskrivning på hur man stickar en tröja eller en kofta. De färdiga tröjorna i boken ska ses som en inspiration till att skapa egna mönster. Christoffersson har också haft en utställning med samma namn som boken. Utställningen presenterar den andra delen av Christofferssons arbete med handstickningens traditioner, teknik och utvecklingsmöjligheter. Hur man mönstrade stickade plagg förr och de oändliga tekniska möjligheter som stickningen erbjuder visades i den första delen av utställningen som hette *Gamla mönster, nya tröjor, all världens stickteknik*. Utställningen visades i februari 2009 på flera platser och utomlands visades den bland annat i Danmark och Japan.

I Christofferssons bok kan man följa olika tekniker och dess utvecklingsmöjligheter. Det är inte bara den stickade ytan som mönstrar, även ihålligheter bildar ett mönster som knapphål. Från sidan 141-153 kan man inspireras av knapphål i olika storlekar och färger både vågrätt och lodrätt. På detta sätt är boken uppbyggd i avsnitt, där en teknik åt gången med olika variationsmöjligheter tas upp.

Den stora stickboomen som startade omkring 1978 blev startskottet för Christoffersson då hon gick in för att lära sig stickningen från grunden. Det resulterade i en massa provbitar, närmare bestämt uppåt 1000 st. i olika format. Christoffersson menar själv att hennes fokus ligger på färg och form och på att bilda mönster, på förhållandet mellan former, färger och ytor.⁴⁷ Detta kan man tydligt se i boken som är färgsprakande och mycket inspirerande med alla stora och tydliga bilder. Det är en bok där man känner att det inte finns något rätt eller fel när det gäller stickning utan bara en massa möjligheter.

---

⁴⁷ Christoffersson, Britt-Marie, 2009, *Stickning ett hantverk att utveckla*, Stockholm, Hemslöjdens förlag, s. 210.

Till sist valde vi att titta i ett nyutkommet nummer av tidningen *Allers*, 20 nr. 1, 29 december 2009.⁴⁸ På fyra av tidningens etthundra femton sidor finns några stickmodeller presenterade med beskrivning av respektive modell och stora färgbilder. Även på tidningens framsida finns en bild på en kvinna och ett barn som har på sig stickade mössor och en halsduk. Till höger på bilden finns texten *Sticka i vinterpasteller* tryckt. På s. 30 finns samma bild som på framsidan fast i större format. Texten uppmanar oss att bli vinterfina i frostiga pastelltoner. Här finns beskrivningar på mössor i flera olika modeller samt beskrivning på kofta, polotröja, benvärmare och halsduk. Alla modeller ska stickas med tjocka stickor, från nr. 8-12 och i tjockt garn. Modellerna är också enkla att sticka eftersom de stickas i rät- och slätstickning. Syftet är att bli färdig fort så att plaggen kan användas samma vinter som tidningen är utgiven.

Sammanfattning av stickmönsters beskrivning i litteraturen

Sammanfattningsvis kan sägas att denna jämförelse mellan stickböcker som sträcker sig över 150 år bakåt i tiden var intressant att göra. *Stick-bok*, som i originalutgåvan gavs ut 1848, är tämligen svårbegriplig även för oss mer stickvana. Det beror till största delen på den gammaldags svenska som stickbeskrivningarna i boken är skrivna med. Mönstren var också uppbyggda på ett helt annat sätt på 1800-talet än vad de var senare. *Stora Stickboken* som gavs ut på 1940-talet har en betydligt modernare framtoning. Här är stickbeskrivningarna betydligt lättare att förstå och den svenska som används är relativt modern. Det är få ord som är skrivna med gammaldags svenska. Modellerna följer dåtidens mode. Det vi reflekterar över är att det redan på 1940-talet framställdes betydligt fler plagg för kvinnor än för män, något som fortsatt under senare decennier. *ICA-KURIRENS nya STICKBOK* från 1950-talet är egentligen uppbyggd på ett liknande sätt som *Stora Stickboken*. Det som skiljer sig är framför allt de praktiska råd som finns i början av *ICA-KURIRENS nya STICKBOK*. *Stickboken* från 1975 vänder sig både till nybörjare och de mer stickvana och i boken finns det beskrivet hur man stickar både i ord och bild. Ingen av de tidigare böcker vi studerat vände sig till nybörjare. Annars kändes den boken förvånansvärt modern i sin framtoning. Boken från 1987, *Mina glada tröjor Idéer till kreativ stickning*, skiljer sig från de andra böckerna på det sättet att den vill inspirera till kreativitet och att sticka fritt utan givna mönster. *Sy och sticka på*

---

⁴⁸ Tidningen *Allers* Nr. 1, 29 december 2009, s. 30-33.

egen hand från 2005 vill också inspirera läsaren att börja sticka.

21

Här finns stickningens grunder beskrivet kort och även några beskrivningar på mössor, ärmuddar och en sjal. Det finns dock inga beskrivningar på tröjor och jumprar som har dominerat i tidigare böcker. I *Stickning ett hantverk att utveckla* har man lyft fram den stickade ytan som det viktiga, inte plagget. Boken från 2009 vill inspirera till nytänkande. I tidningen *Allers* från december 2009 vill man lyfta fram enkelheten med att sticka och att använda tjockt garn och tjocka stickor. Plaggen är omönstrade och blir fort färdiga.

Stickningens ursprung i skolan

När stickningen uppstod eller började användas inom slöjddämnet i skolan är svårt att veta. Kajsa Borg nämner i sin bok *Slöjddämnet i förändring 1962-1994* att forskarnas intresse inte riktats mot slöjddämnet i någon högre grad varken nationellt eller internationellt.⁴⁹ Kajsa Borg beskriver i nämnda bok slöjddämnet utveckling under olika tidsperioder. ”1878 kom den första läroplanen för folkskolan. Slöjd var ett ämne utanför schemat som infördes och upprätthölls på lokala initiativ.”⁵⁰ Tidigare hade debatten kretsat kring frågor om slöjden skulle införas i skolan. Runt 1878 kom hur-frågorna i stället att dominera. ”I den tidiga slöjdundervisningen, betonades vikten av arbetsuppgifter som var till praktisk nytta.”⁵¹

Vid 1900-talets början var det stor skillnad på hur man såg på gosslöjd och flickslöjd. Gosslöjden skulle vara pedagogisk och personlighetsutvecklande medan flickslöjden skulle ha praktisk nytta. Vid den här tiden började man också vända sig mot de alltför låsta modellserierna som styrde både goss- och flickslöjd, och man efterlyste större utrymme för egna alternativ.⁵²/.../ ”Sammanfattningsvis kan sägas att många och delvis motstridiga intressen enades i slöjdfrågan. Olika klasser i samhället såg olika nyttoaspekter i skolans slöjdundervisning.”⁵³/.../ ”Flickorna skulle inte från början lära sig att sy och sticka som en formell bildning, utan därför att hon skulle lära sig att bli en god husmor, kunna sköta ett hem med små ekonomiska resurser.”⁵⁴ Här nämns stickning vilket skulle kunna betyda, enligt vår mening, att stickning troligtvis funnits med som en slöjdteknik från det att slöjd infördes i folkskolan.

---

⁴⁹ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjddämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 23.

⁵⁰ Ibid. s. 40.

⁵¹ Ibid. s. 41.

⁵² Ibid. s. 42.

⁵³ Ibid. s. 43.

⁵⁴ Ibid. s. 44.

ett kapitel om "...slöjden såsom medel att uppfostra människor".⁵⁵ Pedagogisk slöjd utvecklades och tillämpades vid slöjdskolan på Nääs utanför Göteborg. Näässlöjdens pedagogiska system var lätt att tillämpa. Den gav en "...allmängiltig form för slöjdskicklighetens utvecklande allt ifrån nybörjarstadiet."⁵⁶ Lindström skriver att: "Flickorna fick länge undervisning främst i linne- och klädsömnad samt stickning."⁵⁷ Vidare står att läsa att: "Efter hand infördes också för flickslöjden ett fast utformat slöjdsystem för klassundervisning, med noggranna kursplaner och modellserier för stickning, lannesöm, lappning, stoppning, märkning, mönsterritning och klädsömnad."⁵⁸ Eftersom Lindström beskriver slöjdundervisningen i Sverige under senare delen av 1800-talet styrker det vårt antagande att stickning funnits med i slöjdundervisningen från det att slöjd infördes som ämne i skolan. Alla var dock inte positiva till Näässlöjdens pedagogik som följde givna modellserier. Arkitekten Carl Malmsten var en stark kritiker och menade att barnet och dess behov skulle sättas i centrum, inte verktygen och de tekniska momenten. "Slöjden skulle vara ett arbete i en verkstad, där de unga kunde tillverka åtråvärda och vackra ting för hemmet eller saker som behövdes i lek och idrott. Läraren borde inte ställa alltför stränga krav i fråga om tekniskt utförande och fulländning."⁵⁹ Genom maskinindustrins utveckling och även den ekonomiska utvecklingen blev den praktiska betydelsen för hemmen av elevers slöjdarbete reducerad till förmån för det estetiska och allmänpedagogiska synsättet på slöjddämnet. Slöjden blev i mitten av 1900-talet ett konstnärligt skapande ämne.

Hulda Lundin, som levde mellan 1847 och 1921, har haft stor betydelse för slöjddämnet i svensk skola. Hulda Lundin kom från Kristianstad och var dotter till en skräddare. 1867 flyttade hon till Stockholm för att bli lärarinna vid folkskolan i Klara församling. Hulda Lundin drev också ett slöjdläraryrkesseminarium mellan åren 1882-1905.⁶⁰

---

⁵⁵ Borg, Kajsa & Lindström, Lars, 2008, *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd*, Stockholm, Lärarförbundets förlag, s. 33.

⁵⁶ Ibid. s. 38.

⁵⁷ Ibid. s. 34.

⁵⁸ Ibid. s. 34.

⁵⁹ Ibid. s. 34.

⁶⁰ Trotzig, Eva, 1997, *"sätta flickan i stånd att fullgöra sina husliga plikter"*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 53.

Hulda Lundins gärning – att ge undervisning i kvinnlig slöjd en sådan utformning att denna kunde bedrivas utan någon personlig medverkan av den som utformat metoden – kom att få mycket djupgående konsekvenser för slöjddämnet. Man kan inte gå förbi hennes insats när man sysslar med flickors undervisning i svensk folkskola.⁶¹

Det Hulda Lundin gjorde var att utarbeta en lärogång för folkskolan. Hulda Lundin introducerade en tyskinfluerad undervisning. Med hjälp av den metoden valde hon ut vad som skulle ingå i hennes metod och utformade en egen undervisning. Hulda Lundin hade på 1880-talet varit på studieresa i Tyskland och sett den systematiska slöjdundervisning som systrarna Schallenfeld utformat. Hulda Lundin besökte bland annat en skola i Tyskland där /.../ ”barnen tvingats sticka i takt till lärarinnans kommando.”⁶² Systrarna Schallenfeld hade en genomtänkt metod för undervisning i handarbete med teoretiska resonemang.

Med sin moderna teori visade de hur det praktiska ämnet handarbete svarade mot många av samtidens pedagogiska krav. Det praktiska ämnet kom dessutom att framstå som överlägset andra läroämnen. Handarbetet skolar ju inte bara förståndet utan också den manuella förmågan.⁶³

1919 kom ”Undervisningsplan för rikets folkskolor”.⁶⁴ Denna undervisningsplan kom att prägla slöjden under 1920- och 1930-talen. Flickorna skulle lära sig de viktigaste stygnsorterna, de skulle virka som en förträning till stickningen. Stickningen infördes i åk 4 och 5.⁶⁵ I boken *Handens pedagogik* av Sven G Hartman, Hans Thorbjörnsson och Eva Trotzig kan man också läsa att årtiondena runt 1919 blev viktiga. Den undervisningsplan som infördes 1919 var ett måldokument som medförde krav på ett förändrat arbetssätt i folkskolan. Det var ett pedagogiskt program som kan sammanfattas i några punkter: /.../ ”att lära genom

---

⁶¹ Trotzig, Eva, 1997, ”sätta flickan i stånd att fullgöra sina husliga plikter”, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 17.

⁶² Ibid. s. 18.

⁶³ Hartman, Sven, G, Thorbjörnsson, Hans & Trotzig, Eva, 1995, *Handens pedagogik*, Linköping, Linköpings universitet, Skapande vetande, s. 52.

⁶⁴ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjddämnet I förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 52.

⁶⁵ Ibid. s. 53.

att göra, handens arbete den andliga brottningen med problemen,
skolan ett laboratorium inte ett auditorium.”⁶⁶

25

Under 1940- och 1950-talen var det inte många forskare som skrev om slöjdämnet. En studie har gjorts av Jan Sjögren. Den studien berör åren 1940 – 1962.⁶⁷ Man kan dock i boken *Handens pedagogik* läsa att:

Den pedagogiska debatten under 1940- och 50-talen kom att betyda mycket för skolslöjdens överlevnad. /---/ I opposition mot en tidigare kategorisk indelning i teoretiska och praktiska ämnen deklarerade 1946 års skolkommision, 1948 års konstutredning och 1957 års skolberedning en fördjupad inställning till skolans ansvar för teoretisk och praktisk fostran.⁶⁸

Praktiska och manuella sysselsättningar gavs ett socialt värde som jämställde dem med teoretiska ämnen. 1955 blev skolslöjden ett obligatoriskt ämne.

Lgr 62

”Grundskolans första läroplan var ett omfattande dokument där man presenterade en sammanhållen, grundläggande utbildning så högt upp i skolåren som möjligt, medan det blev en mycket differentierad skola i åk 9.”⁶⁹ I *Läroplan för grundskolan, Lgr 62*, Kungliga skolöverstyrelsen, skulle estetisk fostran främjas genom undervisningen i skolans alla ämnen. Slöjdtexterna inleddes med en kortare gemensam text för bägge slöjdarterna. Sedan angavs huvudmoment, anvisningar och kommentarer separat för textil- respektive träslöjd och metallslöjd.

Textinnehållet i anvisningarna varierar en del mellan slöjdarterna, som ex. kan nämnas att det under rubriken allmänna synpunkter för textilslöjd talas om skapande fantasi och

---

⁶⁶ Hartman, Sven, G, Thorbjörnsson, Hans & Trotzig, Eva, 1995, *Handens pedagogik*, Linköping, Linköpings universitet, Skapande Vetande, s. 21.

⁶⁷ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 53.

⁶⁸ Hartman, Sven, G, Thorbjörnsson, Hans & Trotzig, Eva, 1995, *Handens pedagogik*, Linköping, Linköpings universitet, s. 34.

⁶⁹ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 62.

estetisk fostran, material av lämplig kvalitet och harmoniska färger, prisedvetenhet och att bli en god textilkonsument.⁷⁰

26

När man studerar kursplanen för textilslöjd i *Lgr 62* så är det under rubriken Huvudmoment Mellanstadiet som ordet stickning dyker upp. ”Tillverkning av textila föremål, där eleverna får utlopp för sin fantasi och verksamhetslust. Virkning. Stickning.”⁷¹ I *Lgr 62* står det mycket utförligt hur man ska gå tillväga vid undervisningen i olika ämnen. Slöjd är inget undantag. Det står exempelvis om att det bör ägnas uppmärksamhet åt att handens muskler tränas på rätt sätt så att finmotoriken utvecklas och att handens muskler lätt ansträngs så att man kan behöva vila och arbeta med avspänningsrörelser. Det står också mycket utförligt under rubriken Undervisning på mellanstadiet hur stickningen bör läggas upp i årskurs 4 och 5.

Stickning är ett så omfattande och tidskrävande huvudmoment, att den grundläggande undervisningen bör spridas ut över årskurs 4 och 5. Under det första av dessa läsår bör övningarna utföras med två stickor och under det andra med fem. Vid de inledande övningarna bör relativt grovt garn användas, helst ullgarn, som på grund av sin elasticitet är lätt att arbeta med.⁷²

Lgr 69

Läroplanen för grundskolan, Lgr 69, Kungliga skolöverstyrelsen, var mindre detaljstyrd än i *Lgr 62*. I *Lgr 69* finns för första gången också en gemensam text för hela slöjddämnet och eleverna får lika mycket slöjd i blandade grupper i vardera slöjdarten i åk 3-6. I *Lgr 69* kan man läsa att ...”undervisningen syftar till att bidra till elevernas utveckling manuell, intellektuell och emotionellt, påpekas att slöjdprodukten i första hand är ett medel för att nå syftet.”⁷³ I kursplanen ger man uttryck för att det i årskurserna 3 och 4 är viktigt att uppgifterna inte är för tidskrävande på grund av att eleverna ganska fort ska kunna se

---

⁷⁰ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjddämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 63.

⁷¹ *Läroplan för grundskolan*, Kungliga skolöverstyrelsen 1962, 1965, Stockholm, Skolöverstyrelsen, s. 320.

⁷² *Ibid.* s. 324.

⁷³ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjddämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 64.

resultatet av sitt arbete. ”Andra exempel på för stadiet lämpliga textila tekniker är virkning, stickning och enkel vävning.”⁷⁴

27

Lgr 80

”Ämnet beskrivs nu på ett mera övergripande sätt med hjälp av tre huvudmoment, *skapande verksamhet, produktion och konsumtion, miljö och kultur*.”⁷⁵ Nu är kravnivån i slöjd högre men det är en avsaknad av den tidigare detaljerade styrningen. I *Läroplan för grundskolan, Lgr 80*, Skolöverstyrelsen, nämns inte ordet stickning utan här talas det om garntekniker. Under rubriken *Mål* i kursplanen för slöjd i *Lgr 80* står att läsa: ”I *textilslöjden* skall eleverna lära sig arbeta med sömnad, broderi, vävning, material- och garntekniker.”⁷⁶

Lpo 94

”Den stora nyheten i *Lpo 94* är de texter som rubriceras *Mål att sträva mot* (13 punktsatser) *mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret* (3 punktsatser) och *mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av nionde skolåret*. (7 punktsatser).”⁷⁷ I boken *Grundskolan Kursplaner och betygskriterier 2000*, står i kursplanen att det inte ges några exempel på vad eleven ska arbeta med. Här betonas i stället slöjdprocessen som startar i en idé och resulterar i en färdig produkt. Eleven ska bland annat utveckla kunskaper, förmågor, tillägna sig praktisk erfarenhet av olika arbetsmetoder och redskap samt bygga upp en handlingsberedskap för det dagliga livets behov.⁷⁸

I boken *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd* av Kajsa Borg och Lars Lindström (red), kan man i inledningen läsa om *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och*

---

⁷⁴ I *Läroplan för grundskolan Lgr 69*, Kungliga skolöverstyrelsen, 1969, Stockholm, Utbildningsförlaget, s. 158.

⁷⁵ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 66.

⁷⁶ *Lgr 80 Läroplan för grundskolan*, Skolöverstyrelsen, 1981, Stockholm, Liber/Läromedel/Utbildningsförlaget, s. 129.

⁷⁷ Borg, Kajsa, 1995, *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*, Linköping, Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi, s. 67.

⁷⁸ Skolverket, 2000, *Grundskolan Kursplaner och betygskriterier*, Stockholm, CE Fritzes AB, s. 91.

betydelse för elevers fostran. ”Undervisningen i kunskaper och färdigheter ska, enligt skollagen, läggas upp på ett sådant sätt att den främjar elevernas utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedborgare.”⁷⁹ Slöjdprocessen är viktigast i dagens slöjd, inte slöjdföremålet i sig.

Boken, *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd* är skriven av olika författare och Roger Säljö har skrivit ett kapitel om den materiella kulturen och vårt kunskapande. Säljö menar att ”...människans förmåga att bearbeta fysiska material och att omvandla dem till artefakter – nyttoprylar, konstföremål, verktyg och så vidare – helt central för vår kunskapsutveckling.”⁸⁰ Människan kan påföra omvärlden egenskaper genom att forma material efter egna idéer. Vi människor behöver inte leva i en given värld utan vi kan själva skapa den vilket är en förmåga som är unik för människan. Säljö menar att det vi kallar design är en grundläggande form för mänskligt lärande. ”Att forma och skapa föremål är helt enkelt ett annat sätt att utveckla och uttrycka kunskap.”⁸¹ Säljö menar att slöjdens framtid i skolan hänger på att /.../”man genom slöjdande utvecklar sina kunskaper på en mer allmän nivå: att lösa problem, att samarbeta med andra och att använda sitt intellekt och sina händer i skapande lärpraktiker som bidrar till en mångsidig utveckling av människor.”⁸² Tekniken stickning stämmer in på dessa kriterier. Genom stickning använder man sina händer och sitt intellekt för att utvecklas, öva på att sticka och lära sig nya sticktekniker. Stickningen leder också, enligt vår uppfattning, till ett välbefinnande som i sig är utvecklande. Genom slöjden tänker vi, kommunicerar och formar vi i en integrerad process som ger insikter och förståelse som är viktiga för människor som lever i ett modernt samhälle med en avancerad materiell kultur. Slutligen menar Säljö att genom att få uppleva glädje i slöjdandet och utveckla sina färdigheter blir det en viktig del av socialisationen av människor och en central del av vårt kunskapsarv.

---

⁷⁹ Borg, Kajsa & Lindström, Lars, 2008, *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd*, Stockholm, Lärarförbundets förlag, s. 8.

⁸⁰ Ibid. s. 12f.

⁸¹ Ibid. ff.

⁸² Ibid. ff.

Vid 1800-talets slut gjordes en tydlig åtskillnad mellan gosslöjd och flickslöjd. I undervisningen för flickor lades stor vikt vid att slöjden skulle ha praktisk nytta. Gosslöjden däremot skulle vara pedagogisk och personlighetsutvecklande. I slöjd infördes en undervisningsplan 1919 i folkskolan. Det var sedan först med *Lgr 62* som grundskolan fick sin första läroplan. Där var slöjden tydligt åtskild mellan de bägge slöjdsorterna. I *Lgr 62* står ordet stickning utskrivet. Det gör det också i *Lgr 69*. I *Lgr 80* beskrivs slöjdämnet mer övergripande. Ordet stickning står inte längre med utan i stället talas det om garntekniker. Detaljstyrningen av undervisningen är borttagen. I *Lpo 94* finns rubriken *Mål att sträva mot* med för första gången och man talar om slöjdprocessen där eleven bland annat ska utveckla kunskaper och tillägna sig praktisk erfarenhet av olika arbetsmetoder och redskap. I dagens samhälle är det centralt för människans kunskapsutveckling att kunna bearbeta material och omvandla dem till artefakter. Slöjdandet bidrar också till socialisationen av människor.

Redovisning av enkätsvar

På följande sidor har vi sammanställt och sammanfattat enkätsvaren. Av femtio utskickade enkäter har vi fått tillbaka trettioåtta stycken. Dessa enkäter finns redovisade nedan. För en utförligare analys och diskussion kring enkäterna hänvisar vi till diskussionsdelen.

Det var trettioen lärare som svarade ja på frågan om det ingår i planeringen att eleverna ska lära sig sticka. Fem lärare svarade nej på denna fråga och övriga två lärare har skrivit egna svarsalternativ. Den ena av dessa två lärare svarade att alla elever får prova på att sticka i år sju, sedan planerar eleverna själva sina arbeten i år 7-9. Den andra läraren har svarat både och, vilket givetvis ger utrymme för vår egen tolkning av om/hur dessa elever får lära sig sticka.

På frågan i vilken/vilka skolår eleverna får lära sig sticka skiljer sig svaren åt en hel del. Endast två lärare svarade att eleverna får lära sig sticka i år två eller tre. Av svaren framgick dock inte om det är obligatoriskt för alla elever att lära sig sticka eller om det är frivilligt. Dessa lärare fortsätter också att introducera stickning för eleverna fram till år sex i grundskolan. Tre lärare svarade att eleverna får lära sig sticka från år fyra. I hela femton enkäter framgår det att eleverna får lära sig sticka från och med år fem, i vissa fall i år fem och sex, i andra fall i år fem och åtta. Tre lärare svarade att det är i år sex eleverna får lära sig att sticka annars är det i år sex och sju eller år sex och åtta som stickning lärs ut. En lärare har svarat år 7-9 och åtta stycken har svarat år åtta eller år 8-9. På en enkät har man utelämnat svar på den här frågan.

Nästa fråga på enkäten var vilka olika sticksätt eleverna får lära sig. Alla elever får lära sig rätstickning. På de skolor där eleverna får lära sig sticka i år två till fem är det oftast enbart rätstickning de får lära sig. Även för de elever som får lära sig sticka i år sex är det oftast räta maskor som gäller men det förekommer också att de får lära sig aviga maskor samt att lägga upp maskor. De elever som går på högstadiet får förutom räta maskor även lära sig sticka aviga maskor. På högstadiet får eleverna även lära sig resårstickning, slätstickning, uppläggning av maskor samt avmaskning och i något fall även mosstickning och flätstickning. På några enkäter framgår att eleverna också får lära sig minskning och ökning av maskantalet. Enligt en enkät får eleverna välja helt fritt vad de vill lära sig sticka.

I enkäterna har alla lärare utom en som inte har svarat, svarat ja på frågan

31

om du som lärare har förslag på vad eleverna kan sticka. Alla lärare utom en har dessutom svarat att eleverna kommer med egna förslag om vad de vill sticka. I en enkät är det ifyllt ja och nej på frågan om eleverna kommer med egna stickförslag

Nästa enkätfråga gällde om datorn används i stickundervisningen. På den frågan har tio lärare svarat ja och tjugoåtta lärare svarat nej.

Av de tio lärare som svarade ja på frågan om datorn används i stickundervisningen svarade fem att det är genom att använda datorprogrammet @sticka som datorn används i stickundervisningen. På en enkät framgår det att det är webbsidan *slojd.nu* som används i datorsammanhang. På *slojd.nu* kan man bland annat lägga upp en portfolio med text och bild på sina skapade slöjdalster. På det sättet ser också varje elev sin egen utveckling på ett överskådligt sätt. Andra elever kan också gå in på *slojd.nu* och hämta inspiration från dessa portföljer. På övriga fyra enkäter används datorn för att hitta mönster, beskrivningar, instruktioner, bilder, tips, idéer och inspiration till stickningen.

Av de lärare som svarade ja på frågan om eleverna får lära sig något om stickningens historia varierar svaren om vad de får lära sig. Några lärare använder cd-skivan @sticka i undervisningen om stickningens historia. En lärare använder sig av den historia som står om stickning i Almedahls pärmar. Andra lärare undervisar om när stickningen uppkom, när man började sticka i Sverige och om stickmaskiner. Lärarna undervisar också om att stickning är en gammal tradition och att det var män som stickade från början och om gamla stickade strumpor och Lovikkavanten. Några kopplar stickningens historia till fakta om ull och undervisar om ull kopplat till stickning ur ett historiskt perspektiv. Någon lärare pratar också om ull och slöjdtraditioner. En annan lärare undervisar om svensk slöjdhistoria och om skillnaden på stickat och vävt tyg. Ytterligare en lärare skriver att ingen vet när stickningen uppfanns men att man tror att den uppfunnits i länderna runt Medelhavet. På denna bifogade kommentar framgår också att stickningen nådde Sverige i mitten av 1600-talet. Man undervisar också om hur man stickade förr och nyttan med stickning, att det är en tradition som ska föras vidare. Eleverna får också lära sig lite om araberna, gravfynd från Egypten, svensk stickhistoria, medeltida fynd och man nämner här också hallandsstickningen.

Det var tjugonio lärare som svarade ja på frågan om påverkan av stickintresset 32
syns i samhället. Sju stycken svarade nej och en svarade både och. Ytterligare en svarade vet
inte. Av de som svarade ja är det en som skrivit till stickgraffiti under övriga upplysningar och
en har skrivit att det är populärt just nu.

Enkäten avslutades med att lärarna kunde skriva egna synpunkter under övriga upplysningar.
Här har några lärare valt att skriva egna kommentarer. Man har skrivit att det är valfritt att
lära sig sticka men att många provar på det. En lärare har skrivit att fler elever än för några år
sedan är intresserade av att lära sig sticka. En annan lärare har skrivit att det inte är så många
elever som lär sig så mycket eller har lust att fortsätta lära sig mer än grunden. Ett fåtal elever
varje år vill sticka halsdukar och vantar. Eleverna får öva stickning varje år utan krav på att
det ska bli en produkt.

Stickning i samhället idag

Utifrån frågeställningen Hur förvaltas stickning i samhället idag? har vi studerat stickningen i
samhället idag. De senaste åren har stickningen ökat stort i samhället. Stickcaféer har blivit ett
begrepp och finns på både större och mindre orter idag. Det första stickcaféet öppnades år
2000 i New York. ”Debbie Stoller, amerikansk journalist, författare och feminist bildade 2000
det första stickcaféet Stitch’n Bitch i New York. Namnet väckte provokation och blev
uppmärksammat – Stitch’n Bitchrörelsen gjorde stickcaféerna rumsrena.”⁸³ Förr samlades
man på syjuntor och handarbetade med bland annat stickning. Idag träffas man på stickcaféer
och knyter därmed nya bekantskaper utifrån ett intresse.

Vad detta relativt nyvaknade intresse för stickning beror på är inte helt enkelt att finna svaret
på. Boken *Klassisk stickning* tar upp frågan i förordet.

Stickning var länge ett nästan bortglömt handarbete då endast ett fåtal lärde sig att sticka,
men nu har det plötsligt blivit populärt igen. Idag finns det kurser i stickning och nya
forum för de som stickar dyker upp överallt, t.ex. stick-bloggar på internet. Massor av
tonårstjejer (och killar) stickar närhelst de kommer åt. Man ser folk som stickar överallt: På

---

⁸³ Nilsson, Stina, 2009/4, *Stickning blir politik*, Hemslöjden, Sveriges största tidskrift för slöjd, folkkonst,
hantverk och konsthantverk, s. 24.

I boken kan man sedan ta del av ett antal stickbeskrivningar i vintagestil där gamla mönster har förenklats, storlekarna omarbetats och där man använt sig av moderna garner.

Att stickning är på modet syns också i media. I Örebros lokaltidning *Nerikes Allehanda* fanns den 3 januari 2009 ett stort reportage om stickning där man intervjuade tre kvinnor i olika åldrar med stickning som gemensamt intresse. I reportaget fanns också tips på olika webbsidor med stickmönster och stickbloggar, t.ex. <http://stickatochvrickat.blogspot.com> och www.krokmaskan.se samt www.stickamera.se.

Besök på stickcaféer

Vi har besökt olika stickcaféer för att ta reda på hur stickningen tas tillvara i samhället idag. Det första besöket blev på café Schmäck i Umeå som hade stickcafé onsdagen den 28 januari 2009. Det var cirka fyrtio personer som deltog i stickcaféet. Den övervägande delen av dessa var kvinnor varav de flesta var medelålders och några var yngre. Det fanns faktiskt också en pojke på cirka tolv år som var där och stickade. Det var inte någon genomgång av något speciellt stickmoment utan en ledare gick runt och hjälpte de som hade behov av det. De stickande gjorde avbrott för att fika när de själva ville. Det föreföll som om de flesta som var där kunde sticka i någon mån. Anslag om stickcaféet gjordes i lokal press.

Det andra besöket gjordes på Café o Lé, beläget i Kumla bibliotek, som hade stickcafé tisdagen den 31 mars 2009. Också detta stickcafé var anslaget i lokal press och på Kumla kommuns hemsida. Den kvinna som ledde stickcaféet gick igenom hur man stickar sockor och börjar från tån. Det var tjugoåtta personer som deltog på stickcaféet och det var enbart kvinnor. Kvinnorna var i åldrarna cirka trettiofem till cirka sjuttiofem år. På detta stickcafé arbetade alla intensivt och köpte fika efter hand. Nästan ingen tog fikapaus utan arbetade på hela tiden. De deltagare som behövde fick hjälp av ledaren för stickcaféet. Först gick ett moment igenom, sedan fick deltagarna prova på det momentet, varefter det var genomgång av nästa moment och deltagarna fick prova på detta moment och så vidare. Alla deltagare

---

⁸⁴ Lystrup, Lise-Lotte, 2008, *Klassisk stickning*, Stockholm, Känguru, s. 7.

stannade tills stickcaféet var slut. Noteras bör att alla som var där behärskade stickning sedan tidigare, ingen var nybörjare.

Stickgraffiti

Stickgraffitin föddes i USA, i Houston år 2005. Det var startskottet för Knitta please.⁸⁵

Knitta startades av frustrerade stickare som längtade efter inspirerande förnyelse. De började på kul pryda den opersonliga stadsmiljön runt sig med överraskande stickade inslag, gärna i luddigt rosa garn, och responsen lät inte vänta på sig. Till varje objekt bifogades en lapp med budskapet »Knitta, please«, som mycket väl kan läsas som en uppmaning.⁸⁶

Det här sättet att sticka utan beskrivningar och låta fantasi och kreativitet få fritt spelrum har många runt om i världen blivit inspirerade av och det sprids med hjälp av hemsidor på Internet och bloggare som lägger ut sina stickade alster. Det är en global rörelse. Dagstidningar har också skrivit om stickningen som gatukonst.

I tidskriften *Hemslöjden* 2009/4 kan man läsa om gatukonst i Sverige som värmer och om gruppen Masquade och upphovskvinnorna Lina och Maria som bildade gruppen 2006 och som säger att det är garntags eller gatukonst som stickas för att mjuka upp det mansdominerande och gråa offentliga rummet. Stickgruppen Masquade har en politisk agenda: att uppvärdera handarbetet och låta det ta plats.⁸⁷ Alla aktiviteter dokumenteras på Internet. Utomhus sitter de stickade alstren inte kvar i mer än två dagar innan de tas ner av stickgruppen Masquade på grund av att det är olagligt att ha dem uppe längre än så. Då hinner inte så många uppleva konsten i verkligheten, men på hemsidan kan man se dem om och om igen.

---

⁸⁵ *Slöjdforum*, Lärarförbundets tidning för pedagogik, slöjd, hantverk, design och mode 2/2009, s. 22.

⁸⁶ Vessby, Malin, 2009/4, *Gatukonst som värmer*, *Hemslöjden*, Sveriges största tidskrift för slöjd, folkkonst, hantverk och konsthantverk, s. 19.

⁸⁷ Vessby, Malin, 2009/4, *Gatukonst som värmer*, *Hemslöjden*, Sveriges största tidskrift för slöjd, folkkonst, hantverk och konsthantverk, s. 17.

Det är idag också populärt med stickgraffiti även i Sverige. Ett samarbete mellan 35 stickgruppen Stickkontakt och *Minplanet.se* våren 2009 resulterade i sju färgglatt instickade cyklar i Stockholms city. Stickgruppen Stickkontakt klär det offentliga rummet med kreativa, glädjespridande och lite busiga garnutsmyckningar.⁸⁸

På Norrmalmstorg fanns en instickad herrcykel och vid pakethållaren hängde en lapp med texten: Ett samarbete mellan Minplanet & Stickkontakt och deras medhjälpare. Detta samarbete pågick under maj-juni 2009. På andra sidan såg man loggan med jorden formad till ett hjärta. Där kunde man också läsa om syftet med utställningen. Den här cykeln var gjord av Stick Attack! *Minplanet.se*, stickkontakt.blogspot.com. Förutom dessa cyklar fanns det också instickade cyklar på Långholmsgatan, S:t Eriksgatan vid Fridhemsplan och Odengatan vid Vasaparken.

Med utställningen ville Stickkontakt och Minplanet inspirera stockholmarna till att cykla mera och konsumera mindre, för att sänka koldioxidhalten och lyfta hälsan.⁸⁹

Bild 2. Instickad herrcykel på Norrmalmstorg i Stockholm den 16/5 2009. Foto: Elsa Wahlgren.

På bilden ser man tydligt lappen med minplanets logga som är jordgloben formad till ett hjärta. Det var all information som fanns på cyklarna och det gjorde att man blev nyfiken och

---

⁸⁸ Magnusson, Sarah, 2009-05-16, *Färgglatt. Konst på två hjul.*, Dagens Nyheter, s. 36.

⁸⁹ WWF. (2009, maj 16). <http://www.minplanet.se> Cykelutställning

ville veta mer. Den stickade cykeln drog blickarna till sig och det var ett bra sätt att få ut ett budskap.

36

Craftivism

Craftivism är benämningen på en rörelse som skapar gatukonst av textil, framför allt garn. Ordet craftivism är en sammanslagning av engelskans ord för slöjd och aktivism. Mest kända formen är stolpar som kläs in i stickningar, så kallad instickningar.⁹⁰ Det är den amerikanska forskaren Betsy Greer som myntat uttrycket. Greer har skrivit boken *Knitting for Good! A Guide to Creating Personal, Social, and Political Change, Stitch by Stitch*. I boken undersöker Greer stickningens fördelar för individen och för samhället. Boken är indelad i tre delar: stickning för individen, stickning för samhället och att sticka för världen. Greer skriver mycket utifrån egna och andra stickares erfarenheter. Man kan läsa små berättelser från stickare i de olika avsnitten i boken, bland annat om en kvinna som levde på byteshandel under ett år. Bokens andemening är att läsaren ska bli inspirerad till att sticka för en bättre värld genom att använda den egna kreativa energin. Greer upptäckte rörelsen Riot Grrrl i början av 1990-talet. Det var en kvinnorörelse som inte ursäktade sig och inte var rädda för att tala högt och öppet om sin livserfarenhet. Det gav Greer med flera styrkan och modet att tala öppet i stället för att förbli tysta. Greer började förstå att det var tillåtet att vara arg och osäker och att hon inte behövde vara perfekt för att åstadkomma någonting.

This new way of thinking gave me the go-ahead to try a host of different things that I actually wanted to do instead of just doing the things my friends wanted me to do. It was my indoctrination into the world of the do-it-yourself (DIY) ideology and activism. By using my own creative drive as a positive force instead of allowing the wheels of consumerism to direct me, everything I did became part of my activism.⁹¹

Greer vill bli styrd av sin egen inneboende kreativa kraft i stället för att befinna sig i ett ekorrhjul av ständig konsumtion. I boken finns det anvisningar steg för steg till olika projekt. Anvisningarna är tänkta som ett stöd för tron att varje gång vi stickar har vi möjlighet att skapa en positiv förändring i världen. På omslaget till boken ser man jordgloben stickad.

---

⁹⁰ Wikipedia. (2010, mars 29). *Craftivism*. <http://sv.wikipedia.org/wiki/Craftivism>

⁹¹ Greer, Betsy, 2008, *Knitting for Good! A Guide to Creating Personal, Social, and Political Change, Stitch by Stitch*, London, TRUMPETER BOOKS, s. 10.

Lisa Anne Auerbach som är konstnär från USA är känd inom craftivism och har haft många utställningar runt om i världen. ”»Maska för maska kan vi förändra världen; revolutionen är nära och stickor är det enda vapnet du behöver. Konsumera mindre, skapa mer, stickning är politik, börja omedelbart« är Lisa Anne Auerbachs slagkraftiga budskap.”⁹² Auerbach stickar tröjor med politiskt budskap. Hon har formgivit trettiofem stycken skidtröjor med citat från tidigare presidentkandidater i USA. Tröjorna visades på Aspen Art Museum den 30 september – 30 november 2008. Tröjorna är i fyra unisexstorlekar och färgerna är i blått och vitt, rött och svart. Citatet är mitt på framstycke och bakstycke omgivet av ett småmönstrat mönster som påminner om den norska lusekoftan. På några tröjor finns det citat även på ärmarna. Vill man se tröjorna så finns det tydliga bilder på

www.lisaanneauerbach.com/project/Aspen_sweaters/aspensweater.pdf

---

⁹² Engström, Frida, *Tidskriften Hemslöjden* 09/4, s. 24.

Vi har nu gjort en genomgång av stickningens historia i samhälle och skola samt redovisat de insamlade enkätsvaren från vår undersökning. Vi har också gjort en beskrivning av hur stickning i dagens samhälle kan se ut, besökt stickcaféer och skrivit om stickgraffiti. Syftet med vårt arbete var att göra en studie i hur kulturarvet stickning växt fram i Sverige och hur stickningen tas tillvara i skola och samhälle. När vi beskrivit stickningens historia i samhälle och skola samt i resultatdelen har vi också försökt besvara de frågeställningar vi hade i inledningen av vårt arbete. Vi har aktivt också sökt både forskningsbaserad litteratur och litteratur av skönlitterär karaktär för att kunna besvara frågeställningarna i arbetet. I det följande kommer vi att återkoppla och analysera de frågeställningar vi hade i inledningen till vår uppsats.

Hur har stickningen förändrats över tid fram till våra dagar?

I avsnittet, stickningens historia i samhället, kunde konstateras att stickning är en mycket gammal teknik. Det har varit svårt att datera stickningens ursprung på grund av att det inte funnits ett enhetligt begrepp för tekniken stickning. Vi får därför konstatera att det inte finns någon exakt datering för när stickning tros ha uppstått. Det är också svårt att exakt veta hur stickningen spridit sig i Europa och till Sverige. Däremot finns det en hel del dokumenterat och bevarat om stickning från medeltiden och framåt. Stickningens popularitet har växlat genom århundraden. På medeltiden hade stickningen en hög status. Då fanns det stickskrån där mästare arbetade med exklusiva material och det stickade var dyrbara konsthantverk avsedda för adel och kungligheter. På 1800-talet var stickningen en lönsam bisyssla då man stickade för husbehov, framförallt i södra Sverige. I samband med industrialismen var det inte lönt att sticka för hand längre. Stickmaskinerna kunde sticka snabbare och billigare. När bomullen kom på 1800-talet blev stickningen högsta mode igen, vilket framgick av Uuve Snidares bok *Stickning en lustfylld konst*. Idag räknas inte stickning, eller de stickade alstren, på samma sätt till ett hantverk med hög status. De stickade plagg man kan köpa är i regel maskinjorda och de kan också vara kopior. Ett exempel är Lovikkavanten, som förknippas med Norrbotten. Aittamaa, Lovikkavantens grundare, har det skrivits om i boken *Stickat från Norrbotten, vantar, sockor och mössor* av Marika Larsson. Billiga kopior konkurrerade ut

originalet. Så småningom bidrog maskinstickningen till att stickade plagg

39

blev billigare och snabbare att producera och därmed kan det ha gjort att stickningens status försämrades. Under artonhundra och tidigt nittonhundratals utvecklade olika landsändar i Sverige sin egen mönstertradition i stickade plagg. I början av 1900-talet startade Berta Borgström, läkarhustru från Laholm, Bindseljden för att bevara sticktraditioner som vi kunde läsa om i boken *Stickat från Norden* av Susanne Pagoldh. I gotländsk sticksöm hämtade man mönstren från naturen och folktron. När det gäller Bohus stickningens utbredning så berodde den från början på att en grupp kvinnor tog initiativ till att börja sticka för att få en biinkomst till familjen på grund av hög arbetslöshet bland stenhuggare. På 1970-talet blev stickningen åter populär. Stickning passade bra till den tidens politiska syn på samhället.

När det gäller stickbeskrivningar så var de mer detaljerade och avancerade förr. Idag används de mer som inspirationskälla och mönstren till de olika modellerna är enklare. Stickmönster finns idag tillgängliga, ofta kostnadsfritt, på Internet. Behovet av böcker med stickbeskrivningar är därför inte lika stort längre.

Vid den första läroplanens, *Lgr 62*, införande i skolan, beskrevs stickning utförligt. Dåtidens textillärare undervisade förmodligen i stickning på det sätt som föreskrevs i läroplanen precis som de antagligen gjorde med andra tekniker inom slöjden. Även i *Lgr 69* står ordet stickning med vilket gjorde att man undervisade i denna teknik. I och med *Lgr 80* införande togs ordet stickning bort och det talades i denna läroplan om garntekniker. Det tolkar vi som att stickning inte ansågs lika viktigt som tidigare. Kravet att undervisa i stickning togs härmed bort. Nu blev det, enligt vår uppfattning, upp till den rådande textilläraren att utifrån egen kunskap och intresse ta fasta på vad som skulle ingå i begreppet garntekniker. I *Lpo 94* läggs undervisningen än mer ut på de enskilda skolorna och de lärare som arbetar där. Här är det slöjdprocessen som betonas, inte slöjdföremålet i sig. I tidig litteratur om slöjd i svensk skola står det också tydligt om stickning. I senare litteratur talas det mer om slöjden i sig, och slöjdprocessen, än om enskilda tekniker. Att då bestämma sig för att undervisa i stickning eller ej, blir då än mer upp till den enskilda textilläraren. Hur varje slöjdlärare tolkar och gör om kursplanen till en lokal pedagogisk planering blir då avgörande för hur mycket stickning eleverna kommer att få undervisning i. Att då ändå få detta positiva resultat angående antal lärare som undervisade i stickning i de enkätsvar vi fick in, kan ses som ett uttryck för ett ökande intresse av att undervisa i stickning. Det tyder på att många slöjdlärare fortfarande tycker att det är viktigt att eleverna lär sig att sticka. Förmodligen spelar det nyvaknade intresset för stickning i samhället roll för att det undervisas om det i skolan.

Genom en analys av enkätsvaren har vi kommit fram till att en övervägande majoritet av lärarna aktivt undervisade sina elever i stickning. Stickning får därmed anses vara en viktig teknik att undervisa om för merparten av lärarna i undersökningen. Av de lärare som svarat att de lär ut stickning svarade cirka hälften att stickning lärdes ut i år 5. Det vanligaste sticksättet eleverna fick lära sig var rätstickning. Samtliga lärare började med att lära ut hur man sticker räta maskor. Sedan fortsätter lärarna i undersökningen med att lära ut aviga maskor, hur man lägger upp maskor och sedan tillkommer andra sticksätt.

I princip alla lärare svarade ja på frågan om du som lärare har förslag på vad eleverna kan sticka. Det är naturligtvis en lärares uppgift, enligt vår tolkning, att komma med förslag på olika slöjdarbeten. Det kan också tolkas som att lärarna anser att eleverna behöver hjälp med att komma på idéer till stickade alster vilket i och för sig är en aning förvånande då det finns mycket inspiration och mönster att hämta från Internet. I diagram 6 kan vi se att några elever har tillgång till olika datorprogram som *slojd.nu*. På *slojd.nu* kan man titta på slöjdalster från elever och själv lägga upp en portfolio över sina slöjdalster. Men kanske är det så att eleverna i början är så inriktade på att lära sig sticka att all kraft går till det. Nästa fråga på enkäten som handlade om eleverna kommer med egna förslag på vad de kan sticka är med ja besvarad vilket tyder på att många elever också har egna förslag till stickade alster.

Att använda datorn i stickundervisningen är något som inte så många lärare i undersökningen använde sig av. Endast tio lärare av trettioåtta svarade ja på frågan om datorn används i stickundervisningen. Det kan vara så att många slöjdsalar inte är utrustade med en dator. Att använda datorn i stickundervisningen ökar naturligtvis möjligheten att hämta inspiration och mönster från olika hemsidor men då finns också en möjlighet att använda datorprogrammet @sticka där stickningen tydligt beskrivs både i text och bild. Datorprogram ger därmed möjligheter till självstudier. Av de tio lärare som säger sig använda datorn i stickundervisningen är det hälften som använder datorprogrammet @sticka.

Enkäten visade att det var tjugotvå lärare som undervisade sina slöjdelever om stickningens historia. Eleverna fick undervisning om gravfynd från Egypten och svensk stickhistoria, bland annat om hallandsstickningen. Detta är glädjande då all undervisning enligt *Lpo 94* ska bygga på historisk grund. Många lärare tyckte sig se en påverkan av stickintresset i samhället. Hela tjugonio lärare svarade ja på frågan om påverkan av stickintresset syns i samhället.

I uppsatsens resultatdel kunde man också läsa om stickningens utbredning i samhället idag. Man kan se stickningens påverkan i samhället på flera olika sätt. Det som började år 2000 och sedan ökat stadigt i antal är stickcaféerna. De finns överallt i samhället idag och är mycket populära. De två stickcaféer vi beskrivit är ju bara ”en droppe i havet” av alla stickcaféer som finns. Varför det blivit så populärt att besöka stickcaféer och sticka tillsammans med kända eller okända personer kan man naturligtvis fundera över. Vi har funderat över detta och kan konstatera att förr stickade man för husbehov. Då stickade man en varm ulltröja för att man var i behov av den. Det som lockar människor att sticka idag tycks vara socialt betingat. Stickning är en avkoppling och bör ske under avkopplande former. Det man stickar behöver inte vara avancerat men stickningen blir något som förenar människor. Det är roligt att skapa något när man befinner sig i ett socialt sammanhang som ju stickcaféerna utgör. Man stickar helt enkelt medan man umgås. Det är heller inte svårt att bära med sig garn och stickor. Att sticka ger också, precis som så många andra tekniker, tillfälle till kreativt skapande. Det man skapar delar man sedan också gärna med sig av via alla de stickbloggar som finns på Internet.

Ett annat fenomen som började år 2005 är stickgraffitin. Stickning har blivit gatukonst. Är detta en övergående trend eller har stickgraffitin, såsom annan typ av graffiti, kommit för att stanna? Det är naturligtvis svårt att svara på. I Stockholm blommade stickgraffitin ut för fullt i maj-juni 2009, i Örebro kunde man se stickgraffiti några år tidigare. Klart är att stickgraffiti kan inspirera till stickning för personer och elever som annars inte skulle vilja sticka. Knitta please anknyter till detta. De frustrerade stickare som startade Knitta please längtade efter inspirerande förnyelse. Vem förväntar sig att en lyktstolpe eller en cykel ska vara utsmyckad med stickade ting? När stickgraffitin sedan blir uppmärksammas i tidningar och på Internet via webbsidor och stickbloggar blir stickningen än mer spridd i samhället.

Stickning har också använts i politiska sammanhang. Lisa Anne Auerbach ger uppmaningen att konsumera mindre och skapa mer. Auerbach har också, som tidigare nämnts, stickat tröjor med politiskt budskap precis som Betty Greer skriver i sin bok om stickning som ett politiskt redskap. I tidskriften *Hemslöjden* 2009/4 har Stina Nilsson skrivit om stickning som blir politik. Här i Sverige var stickning som gatukonst populär våren 2009 då det fanns instickade cyklar att beskåda i centrala Stockholm. Det politiska budskapet var att cykla mera och konsumera mindre för att uppnå en bättre miljö och hälsa. Är stickgraffiti och stickning som politiskt budskap en trend just nu i samhället eller har det kommit för att stanna? Positivt är i

alla fall att stickning blivit mer synlig genom dessa företeelser och det har 42
förmodligen gjort att intresset för att sticka har ökat. Det är också intressant att se att ett
hantverk som stickning börjat användas i sammanhang som det aldrig tidigare har använts i.

Slutord

Vi har genom att skriva denna uppsats lärt oss mycket nytt om stickning. Att så många
textillärare undervisar sina elever i stickning stärker oss i uppfattningen att stickning är ett
viktigt hantverk att lära ut i slöjden, inte minst som en motvikt till sömnadsarbetet. Inspiration
kan fås på många sätt idag, bland annat genom att gå på stickcaféer och genom att beskåda
stickade alster i samhället. Stickningens globala omfattning har ökat genom stickningens
dokumentation på Internet. Alla dessa olika företeelser kan användas för att inspirera elever
till att sticka. Elever kan uppmanas att söka mönster om stickning via Internet. Stickböckerna
idag har ändrat karaktär från att ha varit böcker med stickmönster till att bli böcker som
används mer som inspirationskälla. Kanske kan någon som har ett stickcafé bjudas in till
skolan för att berätta om varför just detta stickcafé startades. Vi lärare skulle också kunna
uppmana våra elever att göra stickade alster att fästa på olika platser i skolan eller varför inte
på skolgården. Påbörjar man ett sådant projekt ska arbetet naturligtvis dokumenteras och
läggas upp på skolans lokala hemsida. Andra skolor kan bjudas in för att ta del av
elevarbetena oavsett om det gäller en utsmyckad skolgård eller en mer traditionell utställning i
exempelvis skolans bibliotek. Elevernas alster kan också användas till välgörande ändamål
genom att man skänker bort de stickade produkterna alternativt säljer dem och skänker
pengarna till välgörenhet.

Enkätsvaren visade att många lärare undervisade i tekniken stickning och att det därmed
anses som att stickning är en viktig teknik inom slöjden. Detta stämmer också med nuvarande
läroplan, *Lpo 94*, där det står att gamla hantverksmetoder ska läras ut. Frågan är vilket resultat
det skulle bli om man gjorde om enkätundersökningen och skickade ut femtio enkäter till
textillärare i tre helt nya kommuner. Skulle resultatet bli liknande eller skulle det skilja sig på
väsentliga punkter? I och med att enkätundersökningen är begränsad till omfattningen vill vi
vara försiktiga med att dra generella slutsatser av den. Det känns dock som att reliabiliteten,
mätnoggrannheten, i enkätfrågorna var goda. Vi tycker inte att det finns så många frågor i
enkäten som kan missuppfattas. Vi tycker också att enkäterna har god validitet, det vill säga,
vi tycker att enkäterna gav en sann bild av vad just dessa trettioåttal lärare som svarade på

enkäten tyckte.

43

Om vi skulle forska vidare i ämnet stickning skulle vi vara intresserade av att ta reda på mer om hur stickning förvaltas i samhället. Craftivism är något vi skulle vilja forska vidare om. Vilken betydelse kommer craftivism att ha för stickningens utbredning i samhället? Kommer intresset för stickning att öka på grund av craftivism eller är craftivism något som är på modet just nu?

Förutom alla andra infallsvinklar på stickning i dåtid och nutid, i skola och samhälle, så ger stickning också glädje, välbefinnande och ro. När stickningen övats upp så att den är automatiserad kan stickningen också ge en meditativ känsla. Man kan koppla av och låta tankarna vandra fritt medan man stickar. Stickning är, enligt vår uppfattning, en lustfylld sysselsättning.

Tryckta källor

- Borg, Kajsa (1995). *Slöjdämnet i förändring 1962-1994*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Christoffersson, Britt-Marie (2009). *Stickning ett hantverk att utveckla*. Stockholm: Hemslöjdens förlag.
- Engström, Frida (2009). *Tidskriften Hemslöjden 09/4*, 56 s., s. 24.
- Gleitsmann, Helena (1975). *Stickboken Med 100 teckningar och 52 färgfoton*. München, Gütersloh, Wien: Verlagsgruppe, Bertelsmann GmbH/Bertelsmann Ratgeberverlag.
- Greer, Betsy (2008). *Knitting for Good! A Guide to Creating Personal, Social, and Political Change, Stitch by Stitch*. London: TRUMPETER BOOKS.
- Gottfridsson Inger & Gottfridsson Ingrid (1981). *Gotländska stickmönster*. Stockholm: Almqvist o. Wiksell Förlag AB.
- Gustafsson, Kerstin (1990). *Gamla textila tekniker i ull*. Helsingborg: LTs förlag AB Boktryck.
- Hartman, Sven, G, Thorbjörnsson, Hans & Trotzig, Eva (1995). *Handens pedagogik*. Linköping: Linköpings universitet.
- Hedman, Ellinor & Clayhills, Harriet (1978). *Lus, stjärna och timglas*. Stockholm: Prisma.
- Holfve, Kia (2009). Nr. 1, 29 december 2009. Vinterfin i frostiga pastelltoner. *Allers*, 115 s., s. 30-33.
- Häglund, Ulla (1980). *Bohus Stickning*. Göteborg: Bokförlaget Atlantis i distribution.
- ICA-KURIRENS nya STICKBOK* (1956). Västerås: ICA-FÖRLAGET.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.
- Jondal, Marika (1944). *Stora Stickboken*. Stockholm: Åhlén & Åkerlund.
- Kruk, Eva (2005). *Sy och sticka på egen hand*. Stockholm: Natur och Kultur/Fakta etc.
- Kungliga skolöverstyrelsen (1962). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Kungliga skolöverstyrelsen (1969). *Lgr 69 I Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

- Larsson, Marika (1978). *Stickat från Norrbotten vantar, sockor och mössor*. 45
Stockholm: LT:s förlag.
- Lindström, Lars (2008). ”...slöjden såsom medel att uppfostra människor”. Kajsa Borg & Lars Lindström (red.), *Slöjda för livet Om pedagogisk slöjd* (sid 1-212). Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Lystrup, Lise-Lotte (2008). *Klassisk stickning*. Stockholm: Känguru.
- Magnusson, Sarah (2009). 16 maj 2009. Färgglatt. Konst på två hjul. *Dagens Nyheter*, s. 36.
- Miezis, Annika (2009). Gerillakrigaren Brunaluna och medsystrar stickar in stan. *Slöjdforum Lärarförbundets tidning för pedagogik, slöjd, hantverk design och mode*. Nr 2/2009, 47 s., s. 22-23.
- Nilsson, Stina (2009). Stickning blir politik. *Hemslöjden, Sveriges största tidskrift för slöjd, folkkonst, hantverk och konsthantverk*. Nr. 09/4, 57s., s. 24.
- Nordiska Textilhuset (1989). *Lärarhandledning, garntekniker*. Nordiska industri AB.
- Nylén, Anna-Maja (1968). *Hemslöjd*. Lund: Håkan Ohlssons Förlag.
- Pagoldh, Susanne (1987). *Stickat från Norden*. Stockholm: ANFANG FÖRLAG AB.
- Sandberg, Inger (1987). *Mina glada tröjor Idéer till kreativ stickning*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Skolverket (2000). *Grundskolan: Kursplaner. Betygskriterier*. Stockholm: CE Fritzes AB.
- Skolöverstyrelsen (1981). *Lgr 80 Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Liber/Läromedel/Utbildningsförlaget.
- Ståhlberg, Wilhelmina (1848). *Stick-bok*. Stockholm: Bokförlaget REDIVIVA, Eurographic AB.
- Snidare, Uuve (1986). *Fiskartröjor och andra tröjklassiker*. Stockholm: Prisma.
- Snidare, Uuve (1991). *Stickning En lustfylld konst*. Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan.
- Trotzig, Eva (1980). *Stickning tradition och kultur*. Stockholm: LT:s förlag.
- Trotzig, Eva (1997). ”sätta flickan i stånd att fullgöra sina husliga plikter”. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för pedagogik och psykologi.
- Vessby, Malin (2009). Gatukonst som värmer. *Hemslöjden, Sveriges största tidskrift för slöjd, folkkonst, hantverk och konsthantverk*. Nr 09/4, 57 s., s. 16-19.
- Wiklund, Signild (1984). *Textila Material historik, teknik, egenskaper, användning*. Stockholm: LT:s förlag.

Enkät

Enkät besvarad av 38 textilslöjdlärare i Örebro län, Stockholms län och Västerbottens län år 2009.

CD-skiva

Degerfält, Inger (2001). @tt sticka. Lund: Textila Idéateljén.

www.slojd.nu

Web-adress

WWF. (2009, maj, 16). *Min planet.se/cykelutställning*
http://minplanet.se/index.php?searchword=cykelutst%C3%A4llning&ordering=newest&searchphrase=all&Itemid=99999999&option=com_search

Wikipedia. (2010, mars, 29). <http://sv.wikipedia.org/wiki/Craftivism>

Aspen Art Museum. (2010, mars, 29).
http://www.lisaanneauerbach.com/projects/Aspen_sweaters/aspensweater.pdf

(2009, januari, 3). <http://stickatochvrickat.blogspot.com>

(2009, januari, 3). www.krokmaskan.se

(2009, januari, 3). www.stickamera.se

Bildförteckning

Bild

1. Häglund, Ulla. (1980). *Bohus Stickning*, s. 64. Bokförlaget Atlantis i distribution. Mönster av Annika Malmström – Bladini. Foto: Sten D. Bellander.
2. Wahlgren, Elsa. (2009). En instickad herreykel på Normalmstorg i Stockholm.

Enkätfrågor om stickning.

Vilka skolår finns det på skolan där du undervisar?

Ingår det i planeringen att eleverna ska lära sig sticka?

Ja

Nej

Om ja, i vilken/vilka skolår?

Vilka olika sticksätt får eleverna lära sig?

Har du som lärare förslag på vad eleverna kan sticka?

Ja

Nej

Kommer eleverna med egna förslag?

Ja

Nej

Används datorn i stickundervisningen?

Ja

Nej

Om ja, på vilket sätt?

Får eleverna lära sig något om stickningens historia?

Ja

Nej

Om ja, vad får eleverna lära sig?

Syns påverkan av stickintresset i samhället?

Ja

Nej

Övriga upplysningar:

Tack på förhand/Elsa och Ann-Marie

